

Sisekaitseakadeemia

Politsei- ja piirivalvekolledž

Roland Samler

**ORGANISEERITUD KURITEGEVUSE TEKET
MÕJUTAVAD SOTSIAALMAJANDUSLIKUD TEGURID
UKRAINA TÖÖJÕU NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Anna Markina, MA

Kaasjuhendaja:

Veronika Ehrenbusch, BA

Tallinn 2021

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut Politsei- ja Piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta 05.2021
Organiseeritud kuritegevust teket mõjutavad sotsiaalmajanduslikud tegurid Ukraina tööjõu näitel	
Socioeconomic factors that affect the emergence of organized crime based on the example of Ukrainian migrant workers	
<p>Lühikokkuvõte: Lõputöö on 53 lehekülge pikk ja koosneb kahest peatükist. Lisadena on välja toodud intervjuu kava ning uuringus osalejate ametkonnad. Kokku on lõputöös kasutatud 53 allikat.</p> <p>Lõputöö eesmärk oli välja selgitada kas viimastel aastatel kasvanud Ukraina töömigrantide sissetulek on loonud pinda ja tõstnud riski rahvuslike kuritegelike gruppide ja ühenduste tekkimiseks Eestis ja millisel moel on võimalik siseriiklikult ennetada soodustavaid tegureid. Töö autor püstitas lähtuvalt eesmärgist uurimisprobleemi: Millised sotsiaalmajanduslikud tegurid võivad soodustada uute kuritegelike grupeeringute teket Eestis Ukraina töömigrantide näitel? Töö autor viis läbi intervjuud kokku kuue eksperti kolmest riigiasutusest. Uuringust selgus, et Ukraina töömigrantide näol on olemas risk grupeeringute tekkeks, kuid mitte märkimisväärset ohtu hetkel kujutav.</p>	
Lisad: Intervjuuküsimused, intervjuueeritavate ametikohad	
Võtmesõnad: Organiseeritud kuritegevus, sotsiaalmajanduslikud tegurid, Ukraina töömigrandid	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Organized crime, socioeconomic factors, Ukrainian migrant workers	
Säilitamise koht:	
Töö autor: Roland Samler	
Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalistest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Anna Markina	Allkiri:/allkirjastatud digitaalselt/
Kaasjuhendaja: Veronika Ehrenbusch	Allkiri:/allkirjastatud digitaalselt/
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor/instituudi juhataja:	Allkiri:/allkirjastatud digitaalselt/

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. ORGANISEERITUD KURITEGEVUSE OLEMUS.....	10
1.1. Organiseeritud kuritegevuse mõiste.....	10
1.2. Organiseeritud kuritegevuse ajalugu	15
1.3. Organiseeritud kuritegevuse võimalikud mudelid	19
2. ORGANISEERITUD KURITEGEVUSE TEKET MÕJUTAVAD SOTSIAALMAJANDUSLIKUD TEGURID	23
3. EMPIIRILINE UURIMUS	26
3.1. Uurimismetoodika	26
3.2. Uurimistulemused ja analüüs.....	27
3.2.1 Sisserändajate kokkupuute kuritegevusega	27
3.2.1. Sisserändajate poolt toime pandud kuriteod	28
3.2.2. Välismaalaste poolt toime pandud kuritegude dünaamika	29
3.2.3. Sisserändajate kuritegude eripärad	30
3.2.4. Kuritegevuse põhjused.....	31
3.2.5. Sisserändajate kuriteo ohvriks langemine.....	32
3.2.6. Sisserändajate valmisolek kuriteost teatada.....	33
3.2.7. Töösuhete pinnal tekkinud konfliktid	33
3.2.8. Sisserändajatest koosnevate kuritegelike gruppide tekkimise risk	35
3.2.9. Võimalikud organiseeritud kuritegevuse valdkonnad, mis on uueks ohuks Eestile?.....	36
3.3. Järeldused ja ettepanekud	37
KOKKUVÕTE	40
SUMMARY	44
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	47
LISAD.....	52

LISA 1. Uurimuses osalenud ekspertide töövaldkonnad.....	52
LISA 2. Intervjuu küsimuste kavand	53

SISSEJUHATUS

Kuritegevus ehk seadusevastased ja karistatavad süüteod mõjutavad suuremal või vähemal määral iga inimese elu. Ebaseadusliku tegevuse iseloom ja määr erinevad riigiti, regiooniti ja piirkonniti oluliselt, sõltudes mitmetest erinevatest faktoritest nagu riigi sotsiaalmajanduslik olukord, karistuspoliitika põhimõtted ja õiguskaitseorganite tõhusus. Kuritegevuse määr on statistiline näitaja, mis leitakse registreeritud süütegude jagamisel riigi rahvaarvuga ning korrutades tulemuse 100 000-ga. Selline meetodika võimaldab võrrelda kõigi riikide näitajaid ühel alusel, olenemata elanikkonna suuruselt. Maailma kõrgeima kuritegevuse määraga riik on Venetsueela (84), Euroopa Liidu riikidest on vastav määr kõrgeim Rootsis (47) ning madalaim Eestis (23) (Numbeo 2020; World Population Review 2020).

2019. aastal registreeriti Eestis 27 169 kuritegu, millest valdav enamik olid teise raskusastme ning ligi 2000 esimese astme kuriteod. Viimasel kolmel aastal ei ole kuritegude koguarv eriti muutunud, suurima osa moodustavad neist varavastased süüteod (vargused, kelmused). Järgnevad isikuvastased kuriteod (tapmised, rasked tervisekahjustused, kehaline väärkohtlemine), liikluskuriteod (peamiselt joobes juhtimine) ning avaliku korra rasked rikkumised (Justiitsministeerium 2020). Prokuratuuri edastatud kuritegelike ühenduste arv on olnud aastate lõikes Eestis varieeruv, protsessi käik sõltub kuritegeliku ühenduse suuruselt, keerukusest ning vajalike tõendite kogumisest. 2010. aastal võeti vastu raamdokument „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“, milles muuhulgas otsustati suunata fookus ja tõendite kogumine kuritegelikele ühendustele tervikuna, mitte ühenduste liikmetele individuaalselt (Kriminaalpoliitika arengusuunad..., 2018). Politsei- ja Piirivalveameti andmete põhjal on alates uue suunitluse vastuvõtmisest prokuratuuri saadetud kuritegelike ühenduste arv üldpildis suurem. Ühiskonna ja Eesti õiguskaitseasutuste jaoks oli edukaim aasta 2017, kus sihikindla töö tulemusena saadeti prokuratuuri 23 kuritegelikku ühendust ja süüdimõistva otsuse said 73 isikut (Justiitsministeerium 2020; Politsei- ja Piirivalveamet 2020).

Käesoleva lõputöö **sihtrühmaks on Ukraina kodanikud**, kes on viimastel aastatel Eestisse tööeesmärgiga tulnud sisserändajad ning millised võivad olla sotsiaalmajanduslikud mõjutused, mis võivad luua soodsad tingimused organiseeritud kuritegevuseks eelnimetatud sihtrühmas.

Lõputöö teema on aktuaalne, kuna järjest enam suureneb Ukraina tööjõu sisseränne ning ukrainlaste osakaal süüteoos kahtlustatavate seas oli 2019. aasta esimese viie kuu andmetel 16%, 332 Ukraina kodanikku pani toime 382 väärtegu ja 48 kuritegu. 2018. aasta sama perioodiga on süütegude arv tõusnud 7% võrra. Võttes arvesse, et seisuga 01.06.2019 viibib Eestis Ukraina kodanikke 44 019, siis nende süütegude arv on proportsionaalselt isikute arvuga hetkel marginaalne, kuid tõusutrendis (Politsei- ja Piirivalveameti...2019).

Lisaks sellele on Eesti kuritegelik maailm alates septembrist 2016 kuni käesoleva ajani ilma juhita, mistõttu võib ka see olla ohumärgiks organiseeritud kuritegevuse tekkeks ukraina sisserändajate puhul (Verte & Leis 2020). Lisaks on tihtipeale sisserännanute erinevad sotsiaalsed tingimused ja käitumismustrid kuritegelike grupeeringute tekke põhjusteks.

Migratsiooni tagajärjel võib sihtkohariigis tekkida probleeme ja konflikte ning sageli on kuritegelike grupeeringute tekke põhjusteks sisserännanute erinevad sotsiaalsed tingimused ja mittekuulumise tundest tingitud frustratsioon. Eestis on välja töötatud strateegiadokument „Siseturvalisuse arengukava aastateks 2015-2020“, mille üheks eesmärgiks on pöörata tähelepanu ühiskonda ohustavate kuritegude, sealhulgas organiseeritud kuritegevuse vastu (Siseturvalisuse arengukava...2015). Välja töötamisel on ka arengukava aastateks 2020-2030, kus on samuti organiseeritud kuritegevust käsitletud olulise probleemina ning temaatika muutub üha enam kriminaalpoliitika fookuseks (Siseministerium, 2020).

Vaatamata sellele, et kuritegevuse kasv Ukraina tööjõu puhul on kahe aasta lõikes marginaalne, so 7% tuleb juba käesoleval ajal pöörata suuremat tähelepanu ennetustegevustele, et kuritegevuse kasv Ukraina tööjõu osas ei kiireneks.

Lõputöö teema on uudne arvestades ekspertide ohuhinnanguid ning kuritegevuse statistikat, siis on näha teatavat kasvutrendi migratsioonis ja kuritegevuses. Seda eelkõige selleks, et hinnata, kas juba tänasel päeval on vaja sisejulgeolekuasutustel pöörata suuremat tähelepanu eelnimetatud probleemi ennetamiseks. Lõputöö autorile teadaolevalt ei ole antud teemat Eestis varasemalt põhjalikult käsitletud.

Siseriikliku õiguse ja turvalisuse kaitsega tegelevate ekspertide hinnang on oluline teave edasiste tegevuste planeerimiseks. Uuringuid on varem tehtud juba eksisteerinud/tegutsenud kuritegelikest grupeeringutest (Pärnik, 2018; Logussov, 2013).

Kuritegevus võib olla kas juhuslik, planeerimata, olukorrast tingitud ja ühe inimese poolt täide viidud või ettekavatsetud, süsteemne ja organiseeritud. Üks varjatumaid ja raskemini tuvastatavaid kuriteoliike on organiseeritud kuritegevus, mille all mõistetakse tavapäraselt rahvusvaheliselt või kohalikul tasandil tegutsevaid struktureeritud ühendusi, mille eesmärk on kasumi teenimise eesmärgil seadusevastaste tegude toimepanek. Kuritegelike rühmituste hulk ja ühiskondlik mõju erineb maailmas piirkonniti, kuid toob igal juhul endaga kaasa kahjud nii sotsiaalsüsteemile, inimeste elule ja tervisele, riigi majandusele ning üldisele turvatundele. Süsteemse grupiviisilise kuritegevuse tagajärjel on seaduslik majandustegevus häiritud, tekivad n-ö mustad turud, maksusüsteemi defitsiit, inimeste, narkootikumide ja ebaseaduslike kaupadega äritsemine, mis nõrgestab kohaliku valitsuse funktsioone ja globaalset majandust (Shanti & Mishra, 2007, lk 222-225; Galeotti 2008, lk 170-172).

21. sajandi alguses hakati süsteemselt mõistma organiseeritud kuritegevuse tõsidust ja ohtu globaalses võtmes ning enamik Euroopa riike ja kõik suuremad rahvusvahelised organisatsioonid on tänaseks vastu võtnud seda valdkonda reguleerivad õigusaktid, konventsioonid ja tegevuskavad. Selle kuriteoliigi tõhusaks ennetamiseks ja tõrjeks on kõige olulisem tõsta elanikkonna ja otsustajate teadlikkust organiseeritud kriminaalse tegevuse ajaloost, olemusest ning kujunemise riskifaktoritest (Pinotti, 2015, lk F159-160; UNODC, 2018).

Töös on uurimisprobleem püstitatud küsimusena: „Millised sotsiaalmajanduslikud tegurid võivad soodustada uute kuritegelike grupeeringute teket Eestis Ukraina töömigrantide näitel?“

Uurimisprobleemi tulemuslikuks lahendamiseks on autor püstitanud 5 uurimisküsimust:

1. Milline on teaduskirjanduse põhjal organiseeritud kuritegevuse olemus, ajaloolise kujunemine ja selle kuriteoliigi teket soodustavad sotsiaal-majanduslikud faktorid?
2. Kui tõenäoliseks hindavad eksperdid kuritegelike grupeeringute tekkimise võimalikkust?
3. Millised võimalikud kriminaalsed ohud on kuritegelike grupeeringute tekkel Eesti ühiskonnale?
4. Milliseid järeldusi on teooria ja uuringu tulemuste sünteesimisel võimalik teha Ukraina töömigrantide kuritegelike grupeeringute tekke ära hoidmiseks ning millisel moel on võimalik siseriiklikult ennetada soodustavaid tegureid?

Käesoleva lõputöö eesmärk on välja selgitada, kas viimastel aastatel kasvanud Ukraina töömigrantide sisseränne on loonud pinda ja tõstnud riski rahvuslike kuritegelike gruppide ja ühenduste tekkimiseks Eestis ja millisel moel on võimalik siseriiklikult ennetada soodustavaid tegureid.

Eesmärgi täitmiseks püstitab lõputöö autor 4 uurimisülesannet:

1. Välja selgitada erinevad sotsiaalmajanduslikud tegurid, mis soodustavad organiseeritud kuritegevuse teket.
2. Millised sotsiaalsed ja majanduslikud tingimused soodustavad Ukraina töömigrantide kuritegelike grupeeringute teket Eestis ?
3. Viia läbi ekspertintervjuud 6 ametnikuga Politsei- ja Piirivalveametist, Sotsiaalkindlustusametist ning Keskriminaalpolitseist.
4. Analüüsida ekspertide seisukohti, koostada ohuhinnang grupeeringute tekke tõenäosuse kohta ning esitada ettepanekuid ennetustegevusteks.

Lõputöös viiakse läbi kvalitatiivse uuringuna ning andmekogumismeetodina kasutatakse poolstruktureeritud ekspertintervjuud, andmete analüüsis ning tulemustes ei esitata arvulisi näitajaid. Ekspertintervjuude eesmärk on välja selgitada, kas viimastel aastatel kasvanud Ukraina töömigrantide sisseränne on loonud pinda ja tõstnud riski rahvuslike kuritegelike gruppide ja ühenduste tekkimiseks Eestis ja millisel moel on võimalik siseriiklikult ennetada soodustavaid tegureid. Uurimuse valimiks on ettekavatsetud valim, ehk autori poolt püütakse leida ekspertesindajad, kellel on antud valdkonna teadmised ja kogemused pikaajalised ning kes on või on olnud juhtivatel positsioonidel oma töö valdkonnas (Õunapuu, L., 2012).

Lõputöö jaguneb kaheks suureks peatükiks: teoreetiliseks kirjanduse ülevaateks ja uuringu tulemuste kirjeldamiseks ning analüüsiks. Esimeses peatükis käsitleb autor organiseeritud kuritegevuse mõistet ning olemust, kriminaalsete rühmituste ajalugu ning kirjeldab grupeeringute tekkimist põhjustavaid sotsiaalmajanduslikke põhjuseid. Teises peatükis kirjeldatakse ja analüüsitakse ekspertide intervjuude põhjal saadud teavet ning nende tulemuste põhjal esitatakse ohuhinnang. Vastavalt hinnangule tehakse ettepanekud organiseeritud kuritegevuse ennetustööks.

1. ORGANISEERITUD KURITEGEVUSE OLEMUS

1.1. Organiseeritud kuritegevuse mõiste

Organiseeritud kuritegevuse mõiste sisustamine on oluline seetõttu, et definitsioon määrab ära sellekohaste seaduste sõnastuse, uurimistegevuse ja kohtumenetluse läbiviimise alused, valdkondliku teadustöö suunad ning õiguskaitseorganite piiriülese koostöö võimalikkuse. Lisaks sellele mõjutab organiseeritud kuritegevuse mõiste sisu seda, kuidas avalikkus tajub antud nähtust ning sellest tulenevat ohtu nii nende isiklikule kui ka kogukondlikule julgeolekule, mis omakorda määrab avalikkuse toetuse kriminaalpoliitikale ja ressursside suunamisele. Rühmaviisilise kriminaalsel tegevuse defineerimise osas on olulisim küsimus selles, millised süütegude omadused muudavad kuritegelikud teod organiseerituks (Fijnaut & Paoli, 2004; lk 10-15; Finckenaue, 2005; lk 64-65 Albanese, 2014; lk 103-111).

Organiseeritud kuritegevuse mõiste sisustamiseks on erinevaid lähenemisi, erinevate riikide teadlased ja seadusloojad on püüdnud defineerida organiseeritud kuritegevust läbi struktuuri ja funktsiooni. Terminoloogilise selguse huvides on oluline täpsustada, et mõisteid „organiseeritud kuritegevus“ ja „kriminaalne (kuritegelik) ühendus (ühing)“ kasutatakse erinevate riikide õiguskirjanduses kui ka seadusloomes vaheldumisi ning sünonüümidena (UNODC 2018). USA Föderaalne Juurdlusbüroo (*Federal Bureau of Investigation - FBI*) kasutab mõistet kriminaalne ühendus (ühing) ning defineerib selle kui fikseeritud hierarhiaga (või sellele sarnase struktuuriga) indiviidide grupi, mis viib ellu raskeid kuritegusid. Täpsemalt on kriminaalne ühendus defineeritud kui grupp kuuest või enamast isikust, kellest üks täidab teiste suhtes organiseerija, järelevalvaja või muud sarnast juhtrolli ning mille tegevuse tulemusena saadakse olulisel määral rahalist või muud ressursi ning mis tegeleb järjepideva ebaseadusliku tegevusega. FBI kasutab kuritegeliku ühenduse mõistet põhjendusega, et sellise tegevuse eest indiviidide või inimrühmade süüdi mõistmiseks on vajalik tõestada ühingulaadse tegevuse elemendid. USA õiguskorras on ühing defineeritud kui eraisikust, partnerlusest, korporatsioonist või muust ühendusest koosnev juriidiline isik või rühm indiviide, kes on omavahel seotud, kuid pole registreeritud äriühinguna (Federal Bureau of Investigation, 2020).

USA naaberriigi Kanada kriminaalkoodeks kasutab seevastu terminit „organiseeritud kuritegevus“ ning defineerib selle kui rühma kolmest või enamast isikust, kelle eesmärgiks on sooritada raskeid kuritegusid, mis tõenäoliselt viivad otsese või kaudse materiaalse (sh rahalise) kasu saamiseni (Dubro, *et al.*, 2014).

Ühe maailma usaldatuima teatmiku *Encyclopædia Britannica* kohaselt on organiseeritud kuritegevus kogum kõrge tsentraliseeritusega ühinguid, mille loomise eesmärk on sooritada ebaseaduslikke tegusid. Selliste ühenduste peamised tegevusalad on suuremahulised vargused, pettused, inimröövid lunaraha saamiseks ning n-ö kaitse pakkumise eest maksete nõudmine. Kriminaalsete rühmituste peamine sissetuleku allikas on kõrge nõudlusega ebaseaduslike teenuste ja toodete pakkumine (narkootikumid, prostitutsioon, laenuskeemid ja hasartmängud) (Encyclopædia Britannica, 2020). Samalaadset definitsiooni kasutab ka Suurbritannia õigusruum, rõhutades, et organiseeritud kuritegevuse peamine eesmärk on rahaline kasum (Department of Justice 2020). Materiaalse kasu saamist läbi kuritegevuse rõhutavad organiseeritud kuritegevuse tuvastamise tingimusena ka mitmed teised autorid (Albanese, 2003; Finckenauer, 2005; lk 65-70; Fijnaut & Paoli 2004, lk 102-103).

Muudest kriminaalsetest tegudest eristab organiseeritud kuritegevust just väga kõrge organiseerituse ja konspiratsiooni tase, ehk toimepandavad kuriteod on konkreetse suuna ja eesmärgiga, ettekavatsetud ja ühiselt toime pandud. Kuritegelike rühmituste tegutsemiseks soodsa pinnase loob nende tegutsemispiirkonna riigiametnike korruptiivsus ning oma eesmärkide läbi surumine ähvarduste, hirmutamise ja jõuga. Tuleb aga märkida, et organiseeritud kuritegevuse mõiste sisustamisel on oluline arvesse võtta selle eripärasid riikide ja regioonide puhul. Piirkonniti erinevad selliste rühmituste kuritegude liigid, rühmituste suurused, struktuur ja hierarhia (UNODC 2018).

Organiseeritud kuritegevus on enamasti teistest kuriteoliikidest enam varjatud, kuna grupeeringud teevad teadlikke pingutusi selleks, et hoida sooritatavoid süütegusid ja oma organisatsiooni õiguskaitseorganite eest peidetuna. Samas ohustavad selliste rühmituste ebaseaduslikud teod kõiki isikuid, organisatsioone, riigiasutusi ning iga riigi majandust tervikuna. Kuna sageli tegutsetakse ka piiriülevalt ning eri riikide ühendused teevad omavahel koostööd, on oluline nendevastases võitluses ühendada riikidevahelised pingutused. Teadlikkuse tõstmiseks ja koostöö eesmärkide seadmiseks on sätestatud mitmeid regiooni- ja maailmaüleseid alusdokumente ja konventsioone (European Commission 2020).

21. detsembril 1998 võttis Euroopa Liidu Nõukogu vastu ühismeetme, millega pöörati liikmesriikide tähelepanu ja koostöö organiseeritud kuritegevusega võitlemisele. Dokumendiga suunati fookus järgmistele kuriteoliikidele: inimkaubandus, terrorism, narkokaubandus, kunstiteostega kauplemine, rahapesu, raske majanduskuritegevus, väljapressimine ning muud isikuvastased kuriteod. Ühise otsuse raames defineeriti kuritegelik ühendus, kui „teatud ajavahemiku jooksul toimiv struktuuriline ühendus, millesse kuulub rohkem kui kaks inimest ning mis tegutseb kooskõlastatult, panemaks toime kuritegusid, mille eest on karistuseks ette nähtud vähemalt nelja aasta pikkuse maksimummääraga vabadusekaotus või vabadust piirav julgeoleku meede või sellest rangem karistus, kusjuures need kuriteod on eesmärgiks omaette või materiaalse kasu saamise vahendiks ning kahjustavad vajaduse korral ametivõimude tegevust“ (Euroopa Liidu Nõukogu 1998).

Selleks, et EL-siseseid organiseeritud kuritegevuse vastaseid meetmeid veelgi karmistada, võttis Euroopa Liidu Nõukogu 2008. aastal vastu nõukogu raamotsuse organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse kohta, mis asendas eelmainitud ühismeetme ning omas tugevamat juriidilist jõudu ja siduvust liikmesriikidele. Viidatud raamotsus on käesolevalt kehtiv ja peamine valdkonda reguleeriv EL õigusakt, mille kohaselt eristatakse kuritegelikku ja organiseeritud ühendust. Raamotsuse kohaselt on kuritegelik ühendus “teatud ajavahemiku jooksul toimiv organiseeritud ühendus, millesse kuulub rohkem kui kaks inimest ning mis tegutseb kooskõlastatult, et panna toime süütegusid, mille eest on karistuseks ette nähtud vähemalt nelja aasta pikkuse maksimummääraga vabadusekaotuslik karistus või vabadust piirav julgeolekumeede või sellest rangem karistus, ja mille otseseks või kaudseks eesmärgiks on rahalise või muu ainelise kasu saamine”. Organiseeritud ühendus on aga selline ühendus, “mis ei ole moodustatud süüteo vahetuks toimepanekuks juhuslikult ning mille liikmetel ei pruugi olla formaalselt määratletud ülesandeid ja millel ei pruugi olla järjepidevat koosseisu ega väljakujunenud struktuuri” (Euroopa Liidu Nõukogu 2008).

2000. aastal võeti vastu rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) konventsioon, mida teatakse ka Palermo konventsiooni nime all. Eesti ratifitseeris konventsiooni täies mahus 2002. aastal. Konventsiooni eesmärk on „edendada koostööd rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse tõhusamaks ärahoidmiseks“. ÜRO on viidatud dokumendis defineerinud organiseeritud kuritegeliku ühenduse kui „teatud ajavahemikus toimiva korraldatud ühenduse, kuhu kuulub vähemalt kolm isikut, kes kooskõlastavad oma tegevuse, et panna toime konventsioonis raske kuriteona määratletud tegu või tegusid, et otse või kaudselt saada rahalist või muud materiaalist kasu“. Organiseeritud ühendus on aga selline, kelle vahetu eesmärk ei ole kuriteo toimepanemine, mille liikmete ülesanded võivad olla täpselt jaotamata ning kellel puudub kindel liikmeskond ja struktuur (Rahvusvahelise organiseeritud...2003).

Tuleb aga märkida, et olenemata konventsiooni (sh selle sõnastuse) tugevalt soovituslikust iseloomust on mitmed Eesti õigusteadlased viidanud, et konventsioonis on organiseeritud kuritegeliku ühenduse mõiste erinev ja avaram Eesti õiguses kehtestatud mõistest (Anvelt, 2015). Eesti õigusruumis on organiseeritud kuritegevuse kohta kasutusel definitsioon kuritegelik ühendus, mis on karistusseadustiku kohaselt kolmest või enamast isikust koosnev püsivas isikutevahelise ülesannete jaotusega ühendus, mille tegevus on suunatud teatud liiki teise astme kuritegude või esimese astme kuritegude toimepanemisele. Sellisesse ühendusse kuulumine või selle organiseerimine kuulub avaliku julgeoleku vastaste süütegude hulka (Karistusseadustik, 2020, § 255). 2019. aastal on riigikohus karistusseadustikus sätestatud kuritegelik ühenduse mõistet täpsemalt selgitanud järgmiselt: selline grupeering peab vastama teatavatele tunnustele ehk olema ajas püsiv, struktureeritud ja tegutsemise eesmärgiga. Grupi liikmed omavad ühist identiteeti, on teadlikud enda kuulumisest kriminaalsesse ühendusse ning iga indiviidi poolt sooritatud süüteod pannakse toime grupeeringu eesmärgi huvides. Kohtupraktika kohaselt iseloomustab kuritegelikku ühendust muuhulgas paika pandud tööjaotus, vertikaalselt integreeritud ning peidetud tegutsemine, kohustus hierarhias kõrgemal seisvale isikule aru anda ning ebaseadusliku tegevuse varjamine näiliselt legitiimsete äriühingute fassaadi taha (Riigikohus selgitas...2019).

Ka karistusseadustiku kommenteeritud väljaande järgi on kriminaalse ühenduse peamiseks tunnuseks struktuur ning selle püsivus ning liikmete konkreetsed ülesanded selle raames. Sarnaselt rahvusvahelistele definitsioonidele tuleb ka Eesti õigusteadlaste arvates eeldada, et ühenduse lõppeesmärgiks on varaline kasu või muu hüve (Sootak & Pikamäe, 2009). Samuti ei tule siinkohal mõista ajalist käsitlust, kui võrd struktuurist tulenevat potentsiaali.

Struktuuriline püsivus võimaldab liikmetel ja juhil vahetuda nii, et ühendus ise ja selle eesmärgid ei muutu. Struktuurne potentsiaal ei piirdu üksik kuriteo toimepanemisega, näiteks ühekordselt korterisse sissetungimiseks loodud grupi näol, ei saa rääkida püsivast ühendusest. Ühenduse püsivust toetab omakorda liikmete vaheline ülesannete jaotumine. Ühenduse liikmetel on struktuuris kindel koht, millest lähtuvalt nad panustavad ühiste eesmärkide realiseerumisele. Struktuurile on omane range juhtimisstiil, liikmete distsipliin, olenevalt vajadusest liikmete toetamine. Kuritegeliku ühenduse koosseisus on küll väljatoodud tegevuse suunatus esimese ja teise astme kuritegude toimepanemisele, kuid need ei pea ole alati ühenduse põhi- ega ainueesmärk. Nimetatud kuriteod võivad osutada vaheetappideks, et saavutada tegelik eesmärk. Samuti ei ole Eestis praegusel hetkel ainult rassilise diskrimineerimise või vägivaldse iseloomuga kuritegelikke ühendusi, mistõttu saabki väita, et valdavalt on kuritegelike ühenduste eesmärgiks saada varalist kasu (Sootak & Pikamäe, 2009).

Lisaks on Eesti õigusruumis kasutusel organiseeritud kuritegevuse kohta käiv definitsioon kuritegeliku ühenduse organiseerimine, mis hõlmab endas ühenduse loomist, juhtimist või sinna liikmete värbamist (Karistusseadustik, 2020, § 256). KarS § 256 on õigushüve sarnaselt KarS §-le 255 väljatoodud, kui avalik julgeolek. Ühenduse loomist käsitletakse kui juhtivat ja suunda näitavat panust selle rajamisele. Loomine ei kujuta endast olemasoleva juurde allstruktuuri moodustamist, küll aga eksisteeriva organisatsiooni ümberkorraldamist kuritegelikuks. Loomise eeldus ei ole ühenduse liikmeks olemine selle algstaadiumis või pärast selle liikmeks saamine. Ühendus ei pea realselt isegi tekkima, piisab kuriteokoosseisu järgi ainult ka selle loomiseks panuse andmisest. Juhtimist loetakse kui eesmärkide ja tahte kujundamist, millele on ühenduse liikmed allutatud. Seejuures ei pea olema juhtimine vältav ning juhtida võidakse mitme isiku poolt korraga. Kaasajal on muutunud ka juhtimisstiil kuritegelikus maailmas, mis tähendab, et traditsioonilise käskudel põhineva juhtimisviisi on asendanud allstruktuuride suunamine läbi muude meetmete, mis jätab alluvatele suhteliselt vabad käed ühiste eesmärkide saavutamiseks. Sellest tulenevalt saab ka organisatsiooni allstruktuuri või selle osa juhtimist käsitleda KarS § 256 koosseisust lähtuvalt. Liikmete värbamine ühendusse on planeeritud tegevus, mille käigus laiendada ühenduse võrgustikku ja või leida tegevusele järgijaid. Koosseisu kohaselt ei ole tähtis, kas värbamise eesmärk saavutati vaid piisab värbaja poolsest vähemalt kaudse tahtlusega panusest (Sootak & Pikamäe, 2009).

Käesoleva lõputöö autori arvates on kahetsusväärne asjaolu, et üleilmselt ega ka regiooniti ei ole suudetud kokku leppida kuritegeliku ühenduse laiapõhjalises mõistes, see raskendab erinevate õigusnormide tõttu piiriülest koostööd õiguskaitse valdkonnas. Ka rahvusvahelised konventsioonid ja regulatsioonid ei ole piisava siduvusega, et võimaldada terminoloogilist ühetaolisust. Peamised erinevused mõistete osas seisnevad selles, mitmest isikust peab grupeerimise koosnema, et seda lugeda organiseeritud tegevuseks ning kuidas tõendada ühenduste sisemist hierarhiat ja kindlasuunalist tegevust. Eesti karistusseadustikus on kuritegeliku ühenduse mõiste sisustatud üsna lakooniliselt, kuid selle tõendamiseks on võimalik kasutada seadustiku kommenteeritud väljaandeid ning riigikohtu praktikat ja seisukohavõtte. Töö autor on arvamisel, tulenevalt eeltoodust, selleks, et kvalifitseerida isikuteringi kui kuritegelikku ühendust, ei peaks ilmingimata üheks tunnuseks olema püsivus. Kui isikud juba kuritegude toimepanemiseks struktureeritud ja kindla eesmärgiga kogunevad ja panevad toime kuritegusid kolme või enama isiku poolt, siis juba sellist tegevust tuleks autori arvates lugeda organiseerituks ja ettekavatsetuks, mittejuhuslikuks või ette planeerimatuks.

1.2. Organiseeritud kuritegevuse ajalugu

Selleks, et arusaada organiseeritud kuritegevuse olemusest tuleb autori arvates pöörata ka tähelepanu selle kujunemisloole.

Läänemaailmas võib organiseeritud kuritegevuse esmasteks ilminguteks lugeda piraate, kes juba 17. sajandil rüüstasid ja röövivad kaubalaevu ning tegelesid röövretkedelt saadud kauba kasumliku müügi ja vahetusega. 19. sajandil USA läänekaldaal tegutsenud kuritegelikud maakogukonnad tegelesid samalaadsete ebaseaduslike kaupade ja teenustega, mida ka tänapäeval selliste rühmitustega seostatakse (prostitutsioon, hasartmängud, vargused ja väljapressimised). Klassikaline, struktureeritud ja eesmärgistatud organiseeritud kuritegevus hakkas aga välja kujunema 19. sajandi lõpul ning 20. sajandi alguses linnakeskkonnades, mis soodustasid igasuguse ebaseadusliku tegevuse esiletõusu (Organized Crime 2020; Fijnaut & Paoli 2004). Suurte linnade rohke elanikkond tagas n-õ kriitilise massi kurjategijaid, kliente ja ohvreid, mis lõi hea pinnase kasumliku keelatud toodete ja teenuste turu tekkimiseks. Kuritegelike rühmituste varajased vormid tegutsesid tavapäraselt kindlalt piiratud alal ühe linna sees ning sellest tulenevalt neil oli märkimisväärne rahvuslik taust. Hiinlased, iirlased, itaallased ja juudid moodustasid oma kodupiirkonnas kuritegelikud

ühendused ja tänavakambad ning suurlinnades oli ka tõenäolisem leida korrumppeerunud poliitikuid ja ametnikke, kes võimaldasid illegaalsel tegevusel kujuneda ja kesta. Peamiseks sissetuleku allikaks tol ajal oli raha väljapressimine edukatelt kogukonnaliikmetelt, millega kaasnesid ähvardused maksete mitte sooritamise korral nende äridele pommirünnak korraldada või perekonnaliikmeid kahjustada. Eriti levinud oli selline tegevusviis itaalia päritolu kogukondades, mis asusid läänelikes suurlinnades. Väikese liikmeskonnaga kuritegelikud grupeeringud kasvatasid oma liikmeskonda ja omavahelist koostööd märkimisväärselt aga peale 1919. aastal Ameerika Ühendriikides kehtestatud n-ö kuiva seaduse rakendamist (Organized Crime 2020; Fijnaut & Paoli 2004). Üleriigiline keeld alkoholi toota, müüa ja transportida tekitas suuremahulise ebaseadusliku turu. Kuritegelike rühmade kasumid muutusid üha suuremateks ning ebaseadusliku alkoholi tootmine ja turustamine organiseeritud kuritegevust üleväl hoidvaks tegevuseks. Kuna piirangud kehtisid vaid USA-s, muutus üha tihedamaks ka koostöö ja konspireerimine naaberriikide grupeeringutega. 1930datel USA-st alanud ülemaailmne majanduskriis tõi küll kaasa tugeva majandusliku surutise, seadusliku ekspordi ja tootmismahtude vähenemise, tööpuuduse ja alanenud elatustaseme, kuid organiseeritud kuritegevuse sissetulekuid ja äritegevust see oluliselt ei mõjutanud. Pigem vastupidi, peale n-ö kuiva seaduse tühistamist 1933. aastal muutusid peamised kriminaalsed rühmitused veelgi võimsamaks ning nende tegevusalad mitmekesisustid, hõlmates hasartmänge, laenuskeeme ning üha enam ka kasvavat narkootikumide turgu (Roos, 2019).

1967. aastal luure- ja ülekuulamisprotokollidest saadud info kohaselt oli USA suurim ja laiahaardelisim kuritegelik ühendus *La Cosa Nostra*, mis koosnes hinnanguliselt viiest tuhandest liikmest, mis olid jagunenud kahekümne neljaks „perekonnaks“, millest igaüks kontrollis teatud kindlat regiooni või territooriumit. Grupeeringud olid selgelt hierarhilised ja kindlalt fikseeritud võimu- ja alluvussuhetega. Lisaks itaalia päritolu domineerivale rühmitusele oli USA-s ka mitmeid väiksemaid vene-, mehhiko ja afroameeriklaste kuritegelikke ühendusi. 1970dateks aastateks hakkas organiseeritud kuritegevuse ülemvõim, kasum ja kahjustav mõju sotsiaalmajanduslikele süsteemidele aga vähenema, kuna nn kuiva seaduse aegne riiklik korrupsioon hakkas kaduma, kohalikud omavalitsused muutusid professionaalsemaks ning riiklikul tasandil seati kuritegelike rühmitustega võitlemine prioriteediks. Järgnevatel aastatel tabati, mõisteti süüdi ja vangistati mitmed USA itaalia päritolu kuritegelike „perekondade“ liikmed ja juhid. Kasumlikud ebaseaduslikud ärid nagu narkootikumide tootmine, turustamine ja vahendamine läksid üle muu etnilise päritoluga

grupeeringutele nagu mehhiklased ja kolumbialased (Organized Crime, 2020; Fijnaut & Paoli, 2004; Galeotti, 2008, lk 156-160)

Euroopa kontekstis võib organiseeritud kuritegevuse tekkekohaks lugeda Itaaliat. 19. sajandi alguses lammutati seal feodaalsüsteem ning asendati see monarhiaga. Selle tulemusena defineeriti ümber sotsiaalsed ja juriidilised võimusuhted ning kohalikes kogukondades hakkasid levima konfliktid. Värske keskvalitsus oli nõrk ja sellel puudus autoriteet selleks, et tagada riigi elanike turvatunne ja õiglane majandussüsteem ning see oli sobiv pinnas kriminaalsete rühmituste esile kerkimiseks (Fijnaut & Paoli, 2004) .

1860datel oli riigi lõunaosas levinud kolm suurt kuritegelikku rühmitust, mille kohta kohalikud võimukandjad ja tavakodanikud kasutasid terminit „maffia“. Sajandivahetuseks oli kuritegelik element infiltreerunud kõigisse Itaalia igapäevaelu aspektidesse ja laiendanud oma tegevuse rahvusvaheliseks, alustades koostööd USA-s elavate itaalia päritolu kuritegelike „perekondadega“. Enamiku 20. sajandist domineeris organiseeritud kuritegevus suurtes Itaalia regioonides nii poliitiliselt, sotsiaalselt kui ka majanduslikult, tegeledes muuhulgas ebaseadusliku ehitustegevusega ning blokeerides grupeeringutele mittedoodsate avaliku ruumi rajatiste elluviimist. 1950datel hakati aktiivselt tegelema ka illegaalsete narkootikumide äris (Fijnaut & Paoli, 2004, lk 106-113; Encyclopædia Britannica, 2020).

Teistes Kesk- ja Lõuna-Euroopa riikides on organiseeritud kuritegevus ajaloolises perspektiivis jäänud ühe regiooni piiresse ning koosnenud kohalikest kitsa profiiliga kurjategijate rühmadest, mida sidus tavapäraselt ühine etniline ja/või usuline päritolu (mustlased, juudid jm). Nende rühmituste organisatsiooniline korraldus, koosseis, struktuur ja sooritatavad kuriteod erinesid riigiti ja regiooniti omavahel oluliselt määral ning ei omanud selget hierarhilist komponenti nagu USA ja Itaalia kuritegelikud ühendused (Fijnaut & Paoli, 2004, lk 125-129).

Samalaadse tendentsi võib välja tuua ka Venemaal, kus organiseeritud kriminaalne tegevus on jälgitav alates 18. sajandi algusest vargakampade ja n-ö bandiitluse näol. Nõukogude Liidu perioodil olid kuritegelikud rühmitused tihedalt seotud kommunistliku partei ning riigiametnikega ning rühmituste juhid töötasid ametlikult paljudel kõrgetel ametipositsioonidel. 1960datel hakkas formuleeruma kolmetasandiline kriminaalne ühendus ehk niinimetatud Vene Maffia, mille juhtideks olid kõrged riigiametnikud ja parteibürokraadid. Selline korraldus võimaldas riigivara laiaulatuslikku n-ö ümber kantimist ning kuritegelikel eesmärkidel eksploateerimist. Ka üldine kaubapuudus ja defitsiit ja

varimajandus olid soodne pinnas kuritegelikele ühendustele illegaalse kaubaga äritsemiseks, lisaks sellele tegeleti ka rahapesu, narkootikumide vahendamise ja ebaseadusliku relvakaubandusega (Fijnaut & Paoli, 2004; Russian Organized Crime 2012).

Kui Nõukogude Liit lagunes ning sotsialism hakkas asenduma vaba kapitalistliku turumajandusega, hakkasid organiseeritud kuritegevuse rühmitused nii Venemaal kui endistes liiduvabariikide majanduses mängima üha olulisemat rolli ning juhtfiguuridena tõusid esile paljud endised NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee ehk KGB agendid ning Afganistani sõjaveteranid. Kommunistliku ühiskonnakorralduse kokku varisemine, uus ühiskonnakorraldus, seadusandlik ja moraalne vaakum lõi ideaalse keskkonna nn Vene maffia positsiooni tugevdamiseks ja haarde laiendamiseks. Ootamatult töötuks jäänud ja eneseotsingutel noori mehi värvati Moskva ja teiste suurlinnade grupeeriingute poolt hoogsalt oma ühingutesse (The rise... 1998; Anvelt, 2002, lk 5-7). Samalaadsed protsessid, küll väiksemal skaalal, toimusid ka Eestis alates 1980. keskpaigast, siin tegutsesid peamiselt n-ö Vene maffia suurrühmituste harud, mida juhtisid enamasti vene rahvusest vahemehed. Kuritegevuse tase Eestis 1990. aastatel oli väga kõrge ning sellesse perioodi jäi ka organiseeritud kuritegevuse tippaeg, seda soodustasid Eesti ajalooline korduv vallutamine, uue ühiskonnakorralduse šokk ning suur hulk muust rahvusest isikuid, kes jäid peale Nõukogude Liidu kokkuvarisemist Eestisse. Mõnedel andmetel ligi 40% Eesti elanikkonnast sel perioodil moodustasid muulased, kellele uute seaduste alusel riigi kodakondsust ei antud, seega neil puudus võimalus näiteks demokraatlikel valimistel osaleda, saada kodanikuõigusi ning laiemalt ühiskonnas kaasa rääkida. See tekitas aga frustratsiooni, pingeid ning trotsi, mis omakorda väljendus viha ja agressiooniga ja tingis selle, et muulaste seas oli kuritegevuse tase kordades kõrgem põlisrahvaga võrreldes. Eestis tegutsenud kriminaalsed ühendused nimetasid end lähtuvalt päritolupiirkonnast Vene Föderatsioonis (nt permikad, kaasanlased, kemerovlased jne), eksisteeris ka muudel rahvustel põhinevaid ühenduste harusid (armeenlased, tšetseenid, aserid). Ainus eeslastest koosnev ühendus oli Linnuvabriku grupeeriing. Kuritegelike ühenduste valdavaks tegevusalaks Eesti territooriumil olid metalliäri, väljapressimine, ähvardamine, autode vargused ja ebaseaduslik intiimteenusete pakkumine (Anvelt, 2002; lk 8-13; Saar, *et al.*, 2002, lk 56-60; Fijnaut & Paoli, 2004).

1.3. Organiseeritud kuritegevuse võimalikud mudelid

Organiseeritud kuritegevuse enimlevinud mudelite põhjal on võimalik uurimisorganitel koostada ohuhinnanguid ja luua teatav grupeeringu/ühenduse struktuur eeluurimisel. Lisaks on võimalik selekteerida ringkondi, kes on ühendusega seotud või omavad mingisugust infot kriminaalse tegevuse kohta. See aga omakorda ei tähenda, et peab ise füüsiliselt ühendusse kuuluma. Mudelite abil on võimalik eeldada rühmituse konspiratsiooni tugevust ja järjestada alluvussuhteid grupeeringuliikmete vahel.

Õiguskaitseorganid, teadlased, riigiasutused ja rahvusvahelised organisatsioonid on aastakümnete vältel uurinud organiseeritud kuritegevuse erinevaid vorme, kasutades selleks informaatoreid, politsei ja kohtu andmebaase, jälitustegevust, intervjuusid grupeeringute liikmetega jm. On selgunud, et kuritegelike rühmituste suurus, tegevusulatus ja süütegude liigid erinevad olulisel määral. Küll aga on valdkondlik teadustöö ja uurimine ilmestanud, et kuritegelikud rühmitused jagunevad laias laastus ühte kolmest peamisest tüübist ehk mudelist. Mudel on viis mingi nähtuse olemuse kirjeldamiseks, eesmärgiga sellest paremini aru saada. Kuritegelikud rühmitused saab jagada järgmistesse suurtesse gruppidesse: grupid, millel on hierarhiline või organisatsiooniline struktuur; grupid, mis põhinevad kohalikel kultuurilistel või rahvuspõhistel sidemetel ning grupid, mille aluseks on majanduslikud ärisuhted. Paljud organiseeritud kuritegevuse rühmadest omavad mõningaid iseloomustavaid jooni kõigist nimetatud mudelitest (UNODC, 2018; Pullat 2002, lk 10-12).

Hierarhilises mudelis toimub organiseeritud kuritegevus iseseisvate indiviidide rühmana, kus osaliste vahel on selge võimujaotus, mis eristab juhtfiguure tavaliiikmetest (UNODC, 2018).

Organiseeritud kuritegevuse hierarhilise struktuuri põhilisteks tunnusteks on:

- a) perekonnad (sugulussidemetel või ühtsustundel põhinevad), kus on selgelt kujunenud võimutasandid;
- b) ühenduse juhtide kontroll liikmeskonna üle (vertikaalne juhtimisstiil);
- c) ühenduse liidrid moodustavad komisjoni, mis lahendavad vaidluseid ja otsustavad muid tähtsaid küsimusi (Pullat, 2002, lk 30-42)

Struktuurilt meenutab selline mudel ettevõtet või sõjaväeüksust ning kuriteod organiseeritakse ja otsustatakse n-ö ülemuste poolt, aga viiakse ellu madalama staatusega grupiliikmete poolt. (Albanese, 2014; Von Lampe, 2016, lk 220). Informaatorite poolt kogutud info põhjal koosnevad USA ning Itaalia maffiagrupeeriingud (“perekonnad”) ülemustest, leitnantidest ning sõduritest, kes kontrollivad teatud territooriumit ning teenivad seal kriminaalsete tegevustega märkimisväärset kasumit. Sellised rühmitused on klassikalised hierarhilise mudeli esindajad, omades kindlat struktuuri, fikseeritud positsioone ja organiseeritust. Tegemist on kõige paremini uuritud, tuntud ja vanema organiseeritud kuritegevuse mudeliga (UNODC 2018). Ajalooliselt õnnestus õiguskaitseorganitel sellised rühmitused lammutada juhul, kui suudeti süüdi mõista ja vangistada n-ö perekonnapea. Viimastel aastakümnetel on aga ilmnenu, et kui rühmituse tegutsemispiirkonnas püsib nõudlus ebaseaduslike kaupade ja teenuste järgi, tõusevad eemaldatud liidri asemele uued juhid ning grupeering tegutseb hierarhilise mudeli alusel edasi (Lupo, 2015; Rostami, et al., 2017).

Etnilis-kultuurilise mudeli puhul seovad ühenduse liikmeid alluvussuhete asemel kohaliku kultuuri või rahvuspõhised sidemed ning neil puudub märkimisväärne kokkupuude suuremate või kaugemalasuvate rühmitustega (UNODC, 2018; Albanese, 2014, lk 365-367).

Organiseeritud kuritegevuse rahvuskultuurilise mudeli põhilisteks tunnusteks on:

- a) ühenduse liikmeid seovad etnilis-kultuurilised sidemed;
- b) ühenduse liikmed tegutsevad iseseisvalt;
- c) puuduvad tõendid kinnitamaks asjaolud, et gruppidel oleks sidemed rahvuslikul tasandil tegutsevate kuritegelike sündikaatidega (Pullat, 2002, lk 20-26).

Sellist tüüpi rühmitused peavad kõige olulisemaks rassil, rahvusel, piirkonnal või muul sotsiokultuurilisel päritolul põhinevat usaldust ja see on ka kriminaalse koostegutsemise aluseks. Organiseeritud kuritegevuse grupeeringud on hierarhilisest mudelist väiksemad ning tegutsevad väiksemal territooriumil ja nende igapäevategevus on vähemalt määral paika pandud ning kontrollitud. Ühtne juhtfiguur võib puududa (Smith & Papachristos, 2016; Von Lampe 2016, lk 30-36).

Ärimudelil põhinev organiseeritud kuritegevuse skeem kujunes välja arusaamast, et peamine kriminaalse tegevuse edu ja tulusust määrav faktor on kindel regulatsioon ja majanduslikud mõjutegurid. Kuritegelikud rühmitused hakkasid oma tegevust ümber korraldama lähtuvalt nõudlusest ebaseaduslike kaupade järele, arvestades sealjuures võimalikult suurel määral õigusnormide, konkurentide ja legaalsete äriühingutega. Nagu igal äriühingul, on ka ärimudelil põhineva kuritegeliku ühenduse eesmärk kasumi teenimine ning seaduslikust ettevõtlusest eristavad neid peamiselt tooted ja teenused, mis on olemuselt illegaalsed. Tegutsetakse väiksemates gruppides ja ausa konkurentsi tingimustes, arvestades nõudluse ja pakkumise erisusi, turu omapärasid, klientide soove ja paiknemist (UNODC, 2018; Rege & Lavorgna, 2017, lk 165-168). Edukus ning tulu teenimise potentsiaal ei sõltu isiklikest suhetest, hierarhiast ega jõupositsioonist, vaid samalaadsetest turujõududest, mis mõjutavad seadusliku äritegevuse õitsengut või kiratsemist. Vägivalla, ähvarduse ja jõu kasutamine on vähem levinud kui eelneva kahe mudeli puhul (Pullat, 2002, lk 10-15).

Eelnimetatud mudelitele lisaks on viimastel aastatel esile kerkinud ka täiesti uus organiseeritud kuritegevuse struktuur, mis tegutseb ainult virtuaalses küberruumis. Keelatud tooteid ja teenuseid pakutakse elektroonilistel turgudel, enamasti n-õ tumeveebi kaubamajades ning füüsiline kontakt ostja ja müüja vahel puudub. Kuritegelikud ühendused kasutavad ja loovad digitaalseid teenuseid rahalise kasu või muu hüve saamise eesmärgil (Broadhurst, et al., 2014, lk 2-5; Choo & Smith, 2008, lk 38-39). Tegeletakse virtuaalsete ohvrite ähvardamise ja väljapressimisega, müüakse narkootilisi ja psühhotroopseid aineid, võltsravimeid, võltsitud brändikaupu ning muid keelatud või varastatud tooteid. Kindla organiseeritud rühmituse olemasolu ei pruugi sellise kuriteoliigi puhul olla vajalik ning tavapäraselt koopereerutakse vajaduspõhiselt ja ajutiselt, lähtuvalt sellest, kas on vajalik värvata teatud kindlate oskustega isikuid, neid, kellel on ligipääs mingile kaubagrupid, kliendibaasile või konkurentidele (UNODC, 2018).

Käesoleva lõputöö autori arvamuse kohaselt leidub eelkirjeldatud organiseeritud kuritegevuse mudelite esindajaid maailmas ka tänapäeval. Ei saa enam selgelt väita, et enamik selliseid rühmitusi toimib hierarhiliste mudelite alusel nagu 20. sajandil. Üha enam kerkib esile kuritegelike ühenduste roll küberkuritegudes ning füüsilise vägivalla kasutamise määr on langustrendis.

Eesti kontekstis võib hierarhilise mudeli esindajana välja tuua Kemerovo grupeeringu, siin moodustasid selle ühenduse liidrid komisjoni, kus lahendati ühenduste vahelisi probleeme ning kus lõplik otsustaja oli Nikolai Tarankov – tuntud kui Eesti kuritegeliku allmaailma juhtfiguur. Tarankovi tapmise järgselt jäi viidatud ühing aga kiratsema ning on tänaseni selge juhi ja endise võimupositsioonita. Teine kuulsaim Eesti kuritegelik ühendus, aserid omasid küll koostegutsemise alusena ühist etnilist päritolu, kuid esines ka hierarhilise mudeli tunnuseid, ehk grupeerimise omas kindlakäelist juhti. Samuti võib välja tuua, et kaasaegsed kuritegelikud ühendused suunduvad oma orienteeritusest majandusliku ärimudeli poole. Nimetatud tunnustele sarnaneb osaliselt ettevõtjate Hubert Hirve ja Pavel Gammeri juhtum Eesti õigusruumis, kus pealtnäha legaalset äritegevust viljelevad isikud viidi kohtu ette ebaseadusliku tegevuse paljastamise järgselt.

Eesti kontekstis on Ukraina töömigrantide puhul võimalikeks mudelideks kõik eeltoodud, kuna juhtimisstiil ja grupeerimise sisemine korraldus valitakse nii, mis on kõige tõhusam ja edukam. Autori arvates võib olla kõige tõenäolisemaks etnilis-kultuurilise struktuuri esiletulek Ukraina tööjõu näol, kuna meie enda siseriiklik kuritegelik maailm väljastpoolt tulijaid enda hulka ei soovi ning seetõttu tegutsevad nad vähemalt esmalt omakeskselt ja ilma kindla juhtfiguurita. Samas ei saa autori tõsikindlalt väita, et juhtfiguur alati puuduks, vaid tegemist võib olla nn arvamusiidri so käsuandja, mingite kuritegelike tegevuste läbiviimiseks.

2. ORGANISEERITUD KURITEGEVUSE TEKET MÕJUTAVAD SOTSIAALMAJANDUSLIKUD TEGURID

Kuigi organiseeritud kuritegevus on mingil kujul olemas pea kõigis maailma riikides ja regioonides, on nii ajaloos kui tänapäeval välja joonistunud kindlad piirkonnad, kus see on enam levinud, ühiskonda ning majandust suuremal määral kahjustav. Selleks, et luua kriminaalne ühendus või selle liikmeks astuda, peab olema põhjus ja motivatsioon, samuti teatud kindlad tingimused ja võimalused ebaseaduslikeks tegudeks. Inimtegevuse (sh grupeerumine ja kuritegevus) põhjused võib laialt spektril jagada sisemisteks ja välisteks faktoriteks. Sisemised faktorid tulenevad inimese psüühikast, iseloomust, varasematest kogemustest ning geneetilistest soodumustest. Välsed faktorid on need, mis tulenevad ümbritsevast keskkonnast: füüsiline, keemiline, seadusandlik ühiskondlik, piirkonna finantsolukord ning sotsiaal-majanduslik olukord piirkonnas, kus elatakse ja tegutsetakse (Sariaslan, *et al.*, 2013; lk 1060-63). Sotsiaal-majanduslike mõjurite hulka loetakse näiteks sissetulekute tase, haridus, tööga hõivatuse määr ja töö iseloom, kogukondlik turvatunne, sotsiaalsed tugisüsteemid nii lähiringis kui ka riiklikul tasandil (Albanese, 2003; Sariaslan, *et al.*, 2013; lk 1064-1066; McGrath & Elgar, 2015, lk 477-480).

Kriminaalne organiseeritud tegevus kerkib esile juhul kui on täidetud kindlad tingimused: võimalus, kuritegelik keskkond ja ligipääs või oskused. Võimalus selles kontekstis hõlmab nii majandust, riigisüsteemi, õiguskaitseorganeid ja sotsiaalsüsteemi. Nende mõjurite kombineerimine võimaldab ennustada mingi konkreetse piirkonna organiseeritud kuritegevuse mastaapi ja olemust. Riigi kehv majandusolukord ehk madal elukvaliteet, kõrge töötuse määr, kõrge inflatsioon ning madal sisemajanduse koguprodukt on olulisemad kriminaalsete ühenduste tekkimist ennustavad tegurid. Kui nendele lisada nõrk sotsiaalsüsteem, ebapiisav sissetulek, parema tuleviku lootuse puudumine, on see soodne pinnas nii ebaseaduslike kaupade ja teenuste nõudluse kui ka pakkumise tekkeks (Albanese, 2003; Anvelt, 2002, lk 15-21; Sung, 2004, lk 112-115).

Sellistes tingimustes õitsevad eriti kriminaalsed ühendused, mis tegelevad illegaalsete narkootikumide, prostitutsiooni, hasartmängude, n-ö musta tööjõu vahendamise ning laenuskeemidega. Saamatu valitsus- ja sotsiaalsüsteem ning kaupade-teenuste defitsiit tingib selle, et kuritegelikud rühmitused võtavad enda kanda riigivalitsuse ja varustaja rolli, näiteks sotsiaalse õigluse rakendaja, vaeste toetaja ning kättesaamatute kaupadega äritsejana (Pinotti 2015, lk F165-166). Tuleb aga silmas pidada, et rasked majandustingimused piirkonnas ei tähenda alati organiseeritud kuritegevuse esiletõusu, kui on olemas teatavad tingimused selle ennetamiseks nagu valitsus- ja õiguskaitse meetmed ning sotsiaalsed tugisüsteemid (Albanese 2003).

Riigi valitsemise tasandil soodustavad kriminaalset tegevust nõrk kesk- või kohalik omavalitsus, mille järelevalve ja õiguskindluse tagamise võimekus on madal, korruptiivsed poliitilised võtmeisikud ning seda tüüpi seadusandlus, mis keelustab täielikult ja kriminaliseerib kõik ebaseadusliku (Sung 2004, lk 115-116; Public Safety Canada 2006). Õiguskaitse tasandil mõjutab kuritegelike rühmituste esile kerkimist ja õitsengut alamakstud ning vähekoolitatud politseijõud, millega on seotud ametnike mõjutatavus pakutavate hüvede poolt (Albanese 2003, UNODC 2018).

Eelmainitud võimaluspõhised tegurid on peamised organiseeritud kuritegevuse mõjurid. Vähemal määral, kuid siiski arvestatavaks mõjutajaks peetakse ka kuritegeliku keskkonda ja eripärasid kindlas piirkonnas ning erinevate kuriteoliikide puhul nõutavaid erioskusi või ligipääsuvõimalusi. Kui mingil alal on ajalooliselt kõrge organiseeritud kuritegevuse määr, suurendab see kriminaalsete rühmituste teket ja püsimist ka tulevikus. Samuti on välja toodud, et organiseerimata ehk juhuslikud, planeerimata ja üksikisikute poolt sooritatavad kuriteod teatud toote või teenuse ümber vähendavad selles valdkonnas organiseeritud jõudude esilekerkimise šanssi. Viimase olulise tegurina võib välja tuua konkreetse kuriteoliigi tarbeks vajaminevate oskuste ja ligipääsetavuse aspekti, ehk kui piirkonnas elab ja tegutseb palju mingil alal osavaid isikuid (näiteks ühte regiooni koondunud IT- või finantsalane teadmus), on tõenäoline, et lisaks seaduslikule ärile tekib allhoovusena ka valdkondlik kuritegevus (Albanese 2003, Pinotti 2015, lk F170).

Sotsiaalsetest ja demograafilistest teguritest on leitud, et kogukondlike hõimude ja klannide esinemine ning tugev sotsiaalne sidusus mingi regiooni või etnilis-kultuurilisse rühma kuuluvate elanike vahel soodustab organiseeritud kuritegevust (UNODC, 2007). Lisaks selgitab indiviidi tasandil kalduvust end siduda organiseeritud kuritegevuse rühmitustega nõ blokeeritud võimaluste teooria, ehk olukord kui indiviidil mingil põhjusel puuduvad seaduslikud vahendid sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks (hea töökoht, üldine majanduslik heaolu) (UNODC, 2018; Albanese, 2014). Siinkohal peab aga lisaks esinema veel võimalus ja ligipääs kuritegelikule elemendile ning isikuomadused jõupositsiooni saavutamise tarbeks. Mitmed autorid on rõhutanud, et sisserännanud ja/või kodakondsuse ja sellest tulenevalt ka kodanikuõigusteta jäetud isikud on üks oluline riskigrupp, kes võib koostööd kuritegelikuks rühmituseks. Nende puhul esinevad mitmed soodustavad tegurid korraga, ehk kehvem sotsiaal-majanduslik seisund, lootusetus, kaasäräkimise võimaluse puudumine ning soovimatus järgida reegleid, mille kehtestamisel nad ei saa valimisõiguse puudumise tõttu osaleda (Anvelt, 2002; lk 20-25; Albanese, 2014; Saar, *et al.*, 2002, lk 10-11).

Käesoleva lõputöö autori seisukohalt on selge, et enamik organiseeritud kuritegevuse tekke riskitegureid on seotud kas majandusliku või sotsiaalse defitsiidiga piirkonnas või riigis. Lisaks on Ukraina töömigrandid haavatavas seisus, kuna nende jaoks puudub kindel tugivõrgustik, keda usaldada ja kellelt abi leida ning ka selle puudumisel tekib sageli probleeme nii neile kui riigile. Tuleb arvestada, et isegi, kui riik tervikuna on kõrge inimarengu indeksiga, võib selles esineda suur sotsiaalmajanduslik lõhe kõrge ja madala sissetulekuga isikute, eriti Ukraina töömigrantide, vahel ning kehvemas seisus isikute koostööd ja kriminaalsele teele suundumine on reaalne oht iga arenenud riigi jaoks.

3. EMPIIRILINE UURIMUS

3.1. Uurimismetoodika

Lõputöös viiakse läbi kvalitatiivne uuring ning andmekogumismeetodida kasutatakse poolstruktureeritud ekspertintervjuud, kuna andmete analüüsis ning tulemustes ei esitata arvulisi näitajaid. Autori poolt koostatakse intervjuu plaan, pärast mida analüüsitakse eksperthinnanguid ning seejärel esitatakse ohu hinnang grupeeringute tekke tõenäosuse kohta (Hirsijärvi, *et.al.*, 2010, lk 151, 191).

Intervjuu küsimuste koostamisel kasutab autor ülevaateuurimuse strateegiat ning viib läbi ekspertintervjuud kirjeldavate küsimuste abil (Hirsijärvi, *et.al.*, 2004, pp. 125-130). Käesoleva töö lisas (vt lisa 2) on ära toodud intervjuukava. Uurimuse valimiks on ettekavatsetud valim, ehk autori poolt püütakse leida ekspertesindajad, kellel on antud valdkonna teadmised ja kogemused pikaajalised ning kes on või on olnud juhtivatel positsioonidel oma töö valdkonnas (Õunapuu, L., 2012). Ekspertintervjuud viiakse läbi inimestega, kelle kogemused selle ala eksperdina on huvipakkuvad (Flick, 2006, lk 165) ning kellelt saab selle teema kohta faktiteadmisi (Kolb, 2008, lk 142). Intervjuude valimisse kaasatakse kuus oma ala eksperti Politsei- ja Piirivalveametist, Sotsiaalkindlustusametist ja Keskkriminaalpolitseist. Ekspertide hulka kuuluvad organiseeritud ja raskete (peit) kuritegude, inimkaubanduse ohvrite nõustamise, piiri- ja migratsioonijärelevalve büroost ja patrullitalitusest. Lõputööle on lisatud intervjuus osalenute tööalased valdkonnad (vt lisa 1). Töö autor viib läbi intervjuud kokku saades või läbi *Skype* rakenduse intervjuueeritavaga, kasutades selleks diktofonil helisalvestamist.

Töö autor viis läbi intervjuud kokku saades või läbi *Skype* rakenduse intervjuueeritavaga, kasutades selleks diktofonil helisalvestamist. Intervjuuküsimustiku koostas töö autor *Microsoft Word* programmis (vt lisa 2). Küsimused saadeti enne kohtumist intervjuueeritavale tutvumiseks, et vastused oleksid võimalikult täpsed ja sisukad. Intervjuu küsimused koosnesid 10-st küsimusest, mis sisaldasid endas näiteid, põhjendamisele kuuluvaid vastuseid ning tulevikku spekulereivaid seisukohti. Töö autor viis läbi eelnevalt intervjuueeritavatega sissejuhatava vestluse, kus uuringu läbiviia tutvustas teemat, tõi välja intervjuu eesmärgid ning lepiti kokku kohtumine.

Intervjuudega kogutud andmeid töötles lõputöö autor manuaalselt ehk iseseisvalt, vältimaks helifailide sisu sattumist erinevate transkribeerimis programmide ja interneti andmestikku. Esiteks, kirjutas töö autor helifailide sisu ümber kirjalikuks failiks ning seejärel küsimusküsimuse haaval vastuseid analüüsima ja kokkuvõtteid tegema. Lisaks tuli välja mõnes vastuses ka mõningal määral, kas eelnevat või järgnevat vastust puudutav oluline osa, mis tähendas, et intervjuueeritavad olid teemasse pühendunud ning oma vastustes sisukad ja täpsed.

3.2. Uurimistulemused ja analüüs

3.2.1 Sisserändajate kokkupuute kuritegevusega

Kui rääkida sisserändajatest, siis tuleb eristada kahte gruppi: need, kes tulevad siia tööle ning need, kes tulevad siia toimepanema mingit laadi kuritegusid. Hetkel puututakse kokku rohkem tänaval toime pandud väär- ja kuritegudega, mis vähemalt Põhja regioonis on igapäevane ning mis puudutab siin kolmandatest riikidest päritoluga töötajaid. Hetke vaates on need kõik ikkagi marginaalsed juhtumid, kus üldpildis on nende tegevus märgata aga praegusel hetkel Eestis kolmandate riikide isikute poolt uut etnilist organiseeritud kuritegevust ei tähelda.

Endine politseiametnik: „*Nende jaoks igasugune kuritegu või väärtegu on nende siin viibimise lõpetamine, st nad on suhteliselt õiguskauled. Aga nende probleem on selles, et nemad võivad olla ohvrid*“,

Saab järeldada, et kui me peame silmas hetkel siin töötavaid Ukraina kodanikke, siis nende eesmärk üldstatult on olla siin lojaalne ja õiguskauled, kuid tihti erinevad tööalased probleemid uues keskkonnas on aiendiks panema toime erinevaid väärteo ja kuriteo liike.

Intervjuudes on lisaks välja toodud selliseid momente, mis on seotud tööalase ärakasutamisega, kui isik pöördub oma probleemiga Sotsiaalkindlustusameti nõuandeliini poole ning on vestluse käigus öelnud, kui tööandja mulle palka ära ei maksa, võtan tema tööriistad nn. hoiule, hiljem ei saa kinnitada selle toimumist, kuid annab õiguskaitseorganitele juba üheselt mõistetava signaali. Nad on surutud nurka, mille lahendamiseks hakatakse juba kaaluma erinevaid kuriteoliike mõjutusvahenditeks. Enamik

osa nõustamisele pöördujatest on pärit endistest Nõukogude Liidu vabariikidest, saab välja tuua eeskätt Ukraina, Venemaa, Valgevene, Moldova, Kasahstan, Usbekistan ja Tadžikistan. Teine pool on see, mida pannakse toime piiriülevalt, mille algus on nende enda päritoluriigist ning lõpule viiakse Eestis, mille kriminaalne tulu suuremas osas jõuab tagasi päritolu riiki. Nendeks riikideks siis tihtipeale on Ukraina, Venemaa Föderatsioon või hoopis mõlema puhul Türgi.

3.2.1. Sisserändajate poolt toime pandud kuriteod

Enamjaolt on põhilisteks liikluse, vägivalla ja varavastased väärteod ja kuriteod. Liiklusalased süüteod on kriminaalses joores sõiduki juhtimist, juhtimisõigusega sõiduki juhtimine sealhulgas ka süstemaatiliselt juhtimiselt kõrvaldatud juhte. Lisaks kui arvestada asjaolu, et neile pidevalt jäetakse maksmata tehtud töö eest tasusi siis suur osakaal tänavapildis on ka erinevad vargused ehitusobjektidelt, kaubanduskeskustest, milles esineb nii väärteona kui ka kuriteona kvalifitseeritavaid süütegusid. Sealhulgas on samuti juhtumeid, mida käsitletakse süstemaatilisuse paragrahviaga.

Nagu eelnevalt välja toodud siis saab öelda, et vägivalla juhtumid on domineerival positsioonil sisserändajate puhul. Erinevad juhtumid leiavad aset suuremas osas ühistes seltskondades alkoholi tarbides, mis eskaleeruvad kas omavahelise või mõne muu seltskonna (meie näitel siis vene keelse kontingendiga) vahelise kaklusega. Halvimal juhul on need konfliktid lõppenud kellegi jaoks raskete kehavigastustega, kus ründeasemeks on olnud mõni terariist.

Politseiametnik: „Küll on, et nad on meist paarkümmend aastat ajast maas ja nad panevad toime selliseid tegusid, mis olid Eestis võib-olla 2000. aasta algus, just selline kriminaalses joores süüdimatu sõitmine, nugaodega vehkimine. Neid on protsentuaalselt kindlasti rohkem“.

Kui vaadelda süütegudena väärtegu siis tuleb tähelepanu pöörata, mis puudutab ebaseaduslikku riigist viibimist ja siin töötamist. Tihtipeale ei pruugi need inimesed seda ise teadagi vaid rangemat järelevalvet tuleb teha tööandjatele ja tööliste vahendajatele, kelle kaudu nad tööle üldse saavad.

Sisserändajatest koosnev organiseeritud kuritegelik ühendus, mis peaausjalikult tänasel hetkel väljendub piiriüleises kupeldamises ja ebaseaduslik tööjõu vahendamine, kelle põhi eesmärk on ikkagi teenida ebaseaduslikult tulu ning kelle suunaks on inimkaubanduse seotud kuriteod, selleks võivad olla prostitutsiooni ja seksuaalse või tööalase ekspluateerimise eesmärgid.

3.2.2. Välismaalaste poolt toimepandud kuritegude dünaamika

Käesoleva teema arutlemisel saab öelda kindlalt, et kuritegude arv on kasvanud märkimisväärselt, mis puudutab otseselt riigis toime pandud süütegeusid. Selle põhjus on loogiline, kuna nende kogukond on siin kasvanud ja sellest tulenevalt ka kuritegude kasv.

Politseiametnik: „*Kui nad jäävad siia paikseks umbes 10 aasta pärast siis võib see kuritegevuse pilt läbilõige muutuda. See on tuleviku teema. Kui need kogukonnad jäävad paikseks, siis hakatakse kõiki muid asju klaarima, tekivad liidrid, ma räägin seda hüüpoteetiliselt. Ma loodan, et seda ei juhtu, see on üks must tsenaarium“.*

Töö autori arvates on see väga reaalne probleem meie riigile, kus järk-järgult võib tekkida uued ja veel tõsisemad probleemid, kuid siis neid probleeme enam ennetada ei saa vaid seisame nendega silmitsi ning olukorra parandamine võib osutada väga keeruliseks. Autor järeltab, et tuleb leida lähenemisviise, millega süübida sellesse probleemi ning koostöös Politsei- ja piirivalveameti ja teiste organisatsioonidega leida lahendusi praeguste ja tuleviku probleemide ennetamiseks. Tuleb ära hoida sellised soodustavad tegurid ja põhjused, mis looks mugava keskkonna sisserändajatel hakata käituma oma seaduste „ponjatija“-te järgi, mida aktsepteerib kindel kogukond.

Samuti saab öelda, et tõusuteel oli ka mõned aastad tagasi organiseeritud inimkaubandus, mis praeguseks on saadud püsima mingile tasemele ning mille kasvutrendi tõkestamisega tegeletakse igapäevaselt.

Mõtte kohana tuleks tuua välja ka asjaolu, kui varasemalt ohvri nõustamisel käinute seas, kelle olukord oli juba välja pääsmatu ja ebavõrdsus niivõrd suur siis ei täheldatud sellist mõttekäiku, nagu praegu mõningatel juhtudel, et öeldes „oma kodumaal ma lahendaksin seda teistmoodi“. Ehk siis probleemi, millega suunduti abi otsima. See jällegi võib-olla kultuuriline eripära või lihtsalt üksik juhus, kuid märkimist vajav.

3.2.3. Sisserändajate kuritegude eripärad

Kõik mis hõlmab kolmandatest riikidest pärit isikute poolt organiseeritud kuritegevust on grupiviisiline tegevus ja pannakse toime enamasti kõiki kuritegusid. Nii ka vahe episoodidena, mille abil saavutatakse lõplik eesmärk. Kindlasti saab välja tuua grupiviisiliselt toime pandud vägivalda kuritegusid ja ähvardamisi, lisaks vahe märkusena on ka esimesi märke Nigeeria üliõpilaste kogukonna siinsest latentsest tegevusest – ehk varjatud kuritegevus.

Politseiametnik: *„Tuleks ära mainida, et ma olen rohkem kui kindel oma praktika pinnalt, et igasuguste sisserändajate hulgas on latenset ehk varjatud kuritegevust rohkem kui kodu elanikkonnas“.*

Politseiametnik: *„Meil on juba esimesed tõmmunahaga Aafrikast pärit isikud, teistest riikidest on näha, et mingi hetk Nigeeria tegelased hakkavad narkot müüma, meil veel seda pole aga esimesed viited on“.*

Sellest tuleb välja asjaolu, kus pealtnäha on kõik korras aga riigil puudub täielik ülevaade kogukonna sees toimuvast, kuna politseiga nad ei suhtle ning nende tegemiste kohta erilist teavet ei kogune.

Teatavasti saab üldjuhul panna liikluskuritegusid toime ainuisikuliselt ja seda ka saadud teave kinnitab. Enamasti ka eelnevalt välja toodud kuritegusid pannakse toime indiviidi tasandil, kuid on ka grupiviisiliselt toime pandud süütegusid.

Ei saa kinnitada, et erinevatele rahvusrühmadele oleks omaseid kuriteoliike, kuna kasu saamise eesmärgil pannakse toime kõiki kuritegusid. Pigem saab tuua välja seisukoha, et näiteks Ukraina töömigrandid, kes tegutsevad võõras keskkonnas oma arusaamade ja põhimõtete järgi, ongi selleks liikluse ja varavastaste süütegude toimepanemine, mis on nii õelda neil kodumaal tavaks ja mingil moel aktsepteeritav.

3.2.4. Kuritegevuse põhjused

Ekspertide sõnul on kõik väljatoodud faktorid soodustavateks teguriteks kuritegevude toimepanemiseks. Kõige nõrgemaks teguriks saab tuua ehk kriminaalsed hoiakud, mida sõna sõnalt tähenduses on tänapäeval vähe. Pigem mõistetakse seda kui kaasatulevat mingisugust üldist kriminoloogenset kultuuri ja tava, siin näitel siis Ukraina töölisel.

Politseiametnik: „*Kuritegelikest hoiakutest, seda on minimaalselt. Kuna kurjategijad, kes elavad kuritegelike põhimõtete järgi, nemad niimoodi tööd ei tee, kuskil ehitusel kelluga eks*“.

Nende eesmärk ja soov on ikka enamasti teha tööd ning mitte sattuda kellegi huviorbiiti, kuid tahest tahmata ei maksta neile tehtud töö eest tasusid siis rahapuudus, liigne alkohol ja omavahelised pinged kogumina viivad neid lõpuks erinevate kuritegevude toimepanemiseni.

Sotsiaalametnik: „*Omavaheliste suhete klaarimine kindlasti, värbamisviis, kus ühes ettevõttes, kus on kolmandate riikide kodanikud, tavaliselt võib-olla selline olukord, kus tema nn. Brigadiriks pannakse sama rahvuskaaslane, kes on kauem töötanud ja lõpp kokkuvõttes on selline skeem, kes on kauem olnud ja on lubatud boonust, kui ta kirjutab tunde vähemaks ja pärast seda tuleb omavahelised konfliktid.*“

Saab öelda, et põhiprobleemi faktoriks on finantsiline toimetulek, kuna tihtipeale ei maksta neile tööandjate poolt õigeaegselt ega õiglast palka ning lisaks tööandja algatusel erinevad provokatsioonid ja kogenumate töötajate manipulatsioonid teiste rahvuskaaslaste suhtes.

Probleemi alguse osa on see, mis toimub tööalaselt ja sealsetest pingetest ja konfliktidest saab jätku liigne alkoholi tarbimine ning seejärel juba omavaheliste suhete klaarimine ja võõrastega konflikti otsimine. Töö autor leiab, et probleemi tekkimisel nad ei mõtle kohe kindlasti, et kuidas kuritegelikul teel lahendust leida, vaid kõikide asjade kogumina (tööandja ähvardused, usalduse puudumine, rahapuudus, võõras keskkond). Kujuneb välja olukord, kus parimaks lahenduseks on omal käel ja kuritegelikul teel lahenduse saamiseks, sest nad on väljapääsmatus olukorras.

3.2.5. Sisserändajate kuriteo ohvriks langemine

Alustame sellega, mis puudutab Eestisse sissrändajaid, kes on langenud kuritegude ohvriks siis kupeldamise näol ning kelle ülesandeks on toime panna Eestis osategusid ehk teenida tulu neile, kelle ohvriks nad on langenud. Peamiselt on see organiseeritud kuritegevuse liin Ukrainas, kus meie mõistes kannatanutena saadetakse siia tegema seksuaalse iseloomuga tööd.

Teiseks sisserändajad, kes on tulnud Eestisse tööle, kas siis ametlikult või mitte ja kas on seosed inimkaubandusega on juba eraldi teema. Enamasti on tööandjate eesmärk neid võimalikult palju ära kasutada ehk tegutsetakse väga kuriteokoosseisu piiril. Neid ära kasutades sooritatakse maksu ja majandus kuritegusid. Nagu ka varem on juttu tehtud siis nad ei ole ise üldse koostööaldid, mis puudutab rahade mitte maksmist, elutingimusi jne, kuna tehes koostööd võivad nad olla üpriski kindlad, et nad enam kunagi siia tööle ei saa. Lisaks on tuvastatud ühisoperatsioonide käigus mitte ametlikult töötavaid töölisi, mis on põhjustatud tööandja tegevusetusest ning nende kui kannatanute suhtes on see kvalifitseeritud väärteona ja enamjaolt lõppeb see sissesõidukeelu määramisega.

Saab välja tuua, et pigem satuvad nad kuriteoohvriks just tööalaselt ehk töötasude mitte maksmine, tööandja poolne ähvardamine ja vaimne terroriseerimine, kus tihti sealt hargnevad tülid kaasmaalastega ja nende omavahelised petuskeemid, sest kõik seisavad enda eest ja kasutavad erinevaid meetodeid enda heaolu tagamiseks.

Politseiametnik: „*Oma kandi mehed lasevad oma mehi üle*“.

Õeldut selgitab töö autor nii, et kui nad on viidud viimase piirini, kes rohkem kes vähem, siis hakatakse üksteise pealt erinevat moodi laias mõistes kasu haarama ehk tööandja kui probleemide ja konfliktide põhialgataja jääb enamasti selle hetkeni nn võitjaks siis edasised konfliktid tööl ja eraajal vajavad juba eriliiki politsei sekkumist.

3.2.6. Sisserändajate valmisolek kuriteost teatada

Kolmandatest riikidest isikute poolt politsei teavitamine kuriteost on väga väike, peaaegu puudub, need on üksikjuhtumid. Üksikjuhtumiteks on sellised kuriteod, kus teo toimepanijaks on kohalik ning kuhu teda ennast suuremal määral ei kaasata. Jällegi põhjuseks see, mis tuleb nende kultuuriruumist ehk väga kaugele arenenud korrupsioon, ning nende negatiivne hoiak läbi elatud näidete pinnalt kodumaal, mis mõjutab väga meie õiguskaitse asutuste tööd. Suurim hirm, mis neid vaevab on edasise sissesõidu keelu ja töölubade mitte saamine siin Eestis.

Politseiametnik: „*Toon näite Ukrainast, kus ma ise olen ka väga palju kokkupuutunud, kuna nõustan seal mitmeid politsei ja Siseministeeriumi reforme siis nende politsei usaldusväärsus on kümnekonna protsendi peal. Meil me räägime ikka kaheksakümne protsendi kanti*“.

Tihti peale selline mentaliteet tuleb kodumaalt nendega kaasa, mis raskendab meie õiguskaitseorganite tööd, kus üheks osaks on probleemide lahendamine omal käel ja see statistika väljendub ka raportides kui ka eelnevates uuringu küsimuste tulemustes.

Enamik osa teadetest kuritegude kohta, mis üldse jõuavad õiguskaitseorganiteni, kus on nemad kannatanud või põhjustajad tulevad peamiselt pealtnägijate või kiirabi kaudu. Juba kauem siin olnud kogukonnal on reeglina tekkinud ka oma autoriteet, kes lahendab erinevaid probleeme ja sealt omavahelt kaugemale see tihti peale ei jõua. Väga sarnane käitumisvorm meie enda organiseeritud kuritegevuse struktuurile.

3.2.7. Töösuhete pinnal tekkinud konfliktid

Intervjuude käigus uuriti, kui sageli on ekspert kokku puutunud juhtumitega, kus konflikt on tekkinud töösuhete pinnal (lubadused ei ole täidetud, palka ei maksta jne); kas selliste konfliktide arv on viimasel ajal kasvanud või kahanenud? Kuidas konflikte lahendatakse? Enamik intervjuueeritavatest saavad spekuloida antud küsimust oma pikaajalise tööstaaži pinnalt, kus nad otseselt töösuhetest tulenevaid probleeme ei menetle, kuid on teadlikud ja igapäevaselt jõuab nende lauale antud probleemi kohta informatsiooni. Intervjuust saab tuua olukorra näite, kus lubadused ei olnud täidetud, mida saab nimetada nõ tööjõu kelmuseks. Kolmandatest riikidest isikud meelitatakse siia parematele töötingimustele kui tegelikult on.

Ühelt poolt saab seda käsitleda kui klassikalist inimkaubanduse vormi, kus üheks koosseisuvormiks on haavatavus, kuid seda seal tihtipeale ei ole.

Tuues välja asjaolu, et osad töösuhted on kehvasti reguleeritud või sootuks reguleerimata riigi poolt siis selle tulemusena hakkavad mingi kindla kogukonna liidrid ise otsustama ja reegleid kehtestama – tekib mõjuvõim. Sellele saab samuti mingis mõttes ka tuua paralleeli kuritegelikust maailmast, kus vastupidiselt on regulatsioonid ja normid selle taunitavaks tegutsemiseks, kuid on siiski märgatav hulk inimesi, kes seda õigeks ei pea ehk töötavad riigi ja rahva vastu.

Viimastel aegadel on Eestis tõusnud kolmandatest riikidest töötajate arv ja selle tulemusena ka kordistunud erinevate konflikte arv. Sageli hakkas jääma kõrvu erinevatele isikutele siin olevate tööliste mured ja konfliktid tööandjatega. Jõuliselt hakkasid nende probleemidele lahendusi pakkuma nn. „nurga juristid“, kes käisid erinevatel ehitusobjektidel ja pakkusid teenust. Nende puhul ei olnud tegemist litsentseeritud juristide või advokatuuri liikmetega vaid nn „vahendajatega“, kes ei paku lahendusena õiguskaitseorganite poole pöördumist. Sellises olukorras ei saa välistada kõige alatuslikumat käitumisviisi, kus need teenuse pakkujad on ise seotud organiseeritud kuritegevuse või on kuritegelike eesmärkidega.

Erinevate probleemide ja konfliktide arv on tõusnud märgatavalt, esiteks töölisi on rohkem kui varasemalt kui ka tööandjad on ajaga läinud ülbemaks ja julgemaks. Fakt on see, et politsei on nende jaoks kõige viimane variant, pigem lahendatakse omalkäel, kes on staažikamad olijad ja tutvusi juba rohekm kaasavad ka lähirindkondadest tuttavaid. Tihti lahendusks on ähvardamine ja vägivald või siis lihtsalt lepitakse sellega. Selle kõige taga on hästi palju probleeme, mis lõpuks tekitavad sellise olukorra neile ja meie riigile.

Politseiametnik: „*See on selline latentne asi, me teame ainult, mida meile räägitakse, kõige viimane lüli lastakse ikkagi üle lõpuks*“.

3.2.8. Sisserändajatest koosnevate kuritegelike gruppide tekkimise risk

Tihti peale sisserändajad ise ei ole kriminogeense taustaga ja nende ainueesmärk on siin leida parem teenistus. Teine külg on nende konfliktid ja probleemid siin, mis suure tõenäosusega toob kokku nende ümber erinevad kurjategijad kasvõi nende enda päritolu riigist, keda näiteks on kellegi teise poolt palutud appi konflikte lahendada. Tahest tahtmata need isikud siin moodustavad kuritegelikke rakukesi ja selle pinnalt tekivad väiksemad seltskonnad, kuhu ei jääta ka kaasamata meie enda riigi kodanikke, kes kuritegelike põhimõtete järgi elu elavad.

Politseiametnik: „*Eesti jaoks on väga tõsine probleem siis, kui siia hakkavad saabuma kõik võimalikud seda korraldavad ja katustavad Ukraina päritolu seltsimehed*“.

Omamata tugevaid kontakte ja soovitusi on Eestisse üpris keeruline tulla ja hakata tegutsema, kuna Eesti kuritegelik maailm on väljakujunenud juba 90ndatel aastatel ning meie organiseeritud kuritegevuse juhtfiguurid ei ole lasknud senini võõrastel sisse tulla. Samuti saab tuua välja aspekti, mis ei soodusta niivõrd võõramaalasi siia kuritegelike plaanidega on sinne sotsiaalne tugi Eesti riigi poolt neile kui sisserännanud kodanikule.

Kindlasti aga tuleb tähelepanu pöörata hetkele, kui siin hakkab tekkima suuremal näol uue etnilise kogukonna teke ehk mingisuguse rahvuse esindajad ja sellega võib kaasneda kas eraldi seisev organiseeritud grupeering või koostöös juba Eesti kuritegeliku maailmaga.

Kui spekuleerida ja vaadata naaberriikide pinnalt siis kõik erinevad rahvusköögid, transiit liikumised Skandinaaviasse kui ka olukord, kui võõrtöölised hakkavad remontima kortereid, mille vahendajateks on nõ. nähtamatud ärimehed.

Intervjueeritavate ja töö autori arvamusel on hetkel uute kuritegelike gruppide tekkimise tõenäosus väike, kuid mitte olematu. Kuid saab öelda, et mida rohkem neid siin tulevikus on, seda suurem on ka tõenäosus, et juba praeguste süütegude toimepanemise kõrvale võib tekkida ka erinevaid uusi organiseeritud kuritegevuse liike ja ühendusi. Eelpool mainitud etnilise kogukonna teke, tähendab meie jaoks võimaliku etnilis-kultuurilist kuritegevust iseloomustava mudeli teket.

3.2.9. Võimalikud organiseeritud kuritegevuse valdkonnad, mis on uueks ohuks Eestile?

Alustame sellest, et suures pildis on suurimaks ohuks uue etnilise kuritegevuse teke ehk kui tekib mõni uus kuritegelikku maailma raputav muutus. Sellise olukorra algstaadiumit võisime näha mõned aastad tagasi, kui tapeti nõ. tunnustatud allilmaliider ja ühiskassa „boss“ Nikolai Tarankov. Eesti kuritegelikul maailmal algas sellest hetkest nõ. uue liidri otsing, tekkis nõudlus, kes hakkab lahendama grupeeringute vahelisi küsimusi ja probleeme. Kui olime juba harjunud, et arveid klaariti viimasel kümnendil pigem kuskil kulisside taga, mis avalikkuseni ei jõudnud siis selle sündmuse ajendil tekkinud olukorrad lahendati pigem valimatult avalikkuse ees.

Intervjueeritavate seisukoht on selline, et suurimat ohtu pigem ei kujuta seni eksisteerinud nn traditsioonile organiseeritud kuritegevus, vaid kõik mis puudutab kupeldamist ja inimrännet, mille organiseerimine käib tänapäeval väga konspireeritult läbi interneti. See on praeguseni saadud hea kontrolli alla.

Politseiametnik: „*Teine detail, mis mulle ühe enam silma jääb Ukrainas on väga madalalt tasustatud ja väga kõrgelt arenenud IT valdkond, inimesed kelle IT teadmised teevad tihtipeale silmad ette meie enda spetsialistidele, kes ise hindavad, et nad on ühed nii öelda digi riigi tipp spetsialistid. Neil on seda head IT tausta väga palju ja see võib meile tekitada kindlasti lähitulevikus väga suurt probleemi*“.

Lisaks hinnatakse ohuks, mis puudutab kõik võimalikke majandusalaseid tehinguid, varavastaseid tegusid (selle organiseerumine) ning kindlasti ei kao narkokuritegevus. Pigem kaasatakse inimkaubandusse edaspidi lisa teona ka narkokuritegevust.

Politseiametnik: „*Mida me ise teame, et mingid ilmingud on olnud, nad on üritanud aga seal on see teema, eks Eesti organiseeritud kuritegevuse maastik üritab ennast ise ka kaitsta, sellesmõttes ega nad ei taha, et ukrainlased siia tulevad*“.

Töö autori kui ka intervjueeritavate arvamused ja seisukohad on ühised, et lähiajal ei nähta tekkimas väljast poolt uut organiseeritud kuritegevuse tüve Eestis, kuna riigiorganitel on kuritegelik maailm üpriski hea kontrolli all ja nagu ka öeldud siis väljast poolt tulijaid siia väga ei taheta meie kuritegeliku maailma poolt.

3.3. Järeldused ja ettepanekud

Eesti kontekstis on Ukraina töömigrantide puhul võimalikeks organiseeritud kuritegevuse mudelideks kõik eelpool lõputöös väljatoodud mudelid, kuna juhtimisstiil ja grupeeringu sisemine korraldus valitakse selliselt, mis on kõige tõhusam ja edukam. Töö autori arvates võib olla kõige tõenäolisemaks etnilis-kultuurilise struktuuri esiletulek Ukraina töömigrantide näol, kuna meie enda kuritegelik maailm väljastpoolt tulijaid endi hulka ei soovi ja töömigrandid tegutsevad väiksemas kogukonnas, kuid see omakorda tõstab riski, et kogukonnasisene areng võib luua hea aluspinna organiseeritud kuritegevuse tekkeks.

Peamisteks konflikti ja probleemide tekitajateks Ukraina töömigrantide puhul on rahapuudus ja tööandja poolt lubaduste mitte täitmine ning selle pinnalt tekivad nii tööalased kui ka omavahelised tülid. Konfliktidest saab jätku liigne alkoholi tarbimine, millest ei puudu ka erinevate süütegude toimepanemine. Uuringus selgus, et abi otsitakse pigem omakeskelt ning väga harva kaasatakse sellesse politseid või muid avalik-õiguslikke organisatsioone, kuna tugevalt korrumppeerunud riigiasutused ja rahva mentaliteet on Ukrainast Eestisse kaasa võetud. Lisaks puudub Ukraina töömigrantidel usaldusuhe riigiga, kuhu nad on tööle tulnud ning teadmised ja julgus pöörduda abi saamiseks riigi või kohaliku omavalitsuse asutuste poole, kuna kardetakse jääda kaotaja positsiooni ning riigist välja saatmist.

Kuritegelik tee saab teadvalt enamasti alguse kergemate süütegude toimepanemisest, mille süvenedes tekivad ühised ringkonnad, kes panevad toime erinevaid süütegusid. Töö autori kui ka intervjueritavate arvamusel ja seisukohad on ühised, et lähiajal ei nähta tekkimas väljastpoolt uut organiseeritud kuritegevuse tüve Eestis, kuna riigiorganitel on kuritegelik maailm pidevas fookuses ning üldiselt hea kontrolli all ja nagu ka öeldud siis väljastpoolt tulijaid siia meie kohaliku kuritegeliku maailma poolt. väga ei oodata. Autori ja intervjueritavate arvates on risk töömigrantide näol olemas grupeeringute tekkeks, kuid hetkel märkimisväärset ohtu see sisejulgeolekule ja riigile üldiselt ei kujuta.. Tuleb tõdeda, et sisserändajatest tekkiv kuritegelik oht suureneb siis, kui tekivad omavahelised või juba rahvusvahelised ringkonnad, kus isikud ei pea ilmtingimata olema kriminaalse taustaga töömigrandid, et kujutada ohtu Eesti riigile. Pigem ei nähta suure ohuna nn traditsioonilist organiseeritud kuritegevust, vaid seda, mis puudutab inimkaubandust ja majanduskuritegevust, mille organiseerimine käib tänapäeval väga konspireeritult läbi interneti.

ETTEPANEKUD

Töö autor toob välja tehtud uuringu põhiselt järgmised ettepanekud:

1. Töötingimuste ja tööandja poolt antud lubaduste täitmist puudutav tugevam kontroll, kuna nende mittetäitmine on soodustanud süütegude toimepanemist Ukraina töömigrantide poolt, mida toetab ka kuritegevuse statistika. Tihtipeale jätavad tööandjad Ukraina töömigrantidele neile lubatud töötasud maksmata või siis makstakse osamaksetena ning palga maksimistähtaegadest kinni ei peeta. Suurem osa töömigrantidest ei julge (usaldus riigisüsteemi vastu) ega oska pöörduda oma murega ühegi asutuse poole ning seetõttu nii rahapuuduses kui ka väljapääsmatus olukorras hakatakse toime panema erinevaid süütegusid.
2. Eesti ametkondade poolt Politsei- ja Piirivalveameti, Maksu- ja Tolliameti (töötajate register), Sotsiaalkindlustusamet tuleb tugevdada Ukraina töömigrantide üle järelevalvet, kui ka muuta riigipoolset sotsiaalset tuge kättesaadavamaks. Autorina leian, et töömigrante tuleks julgustada juba piiripunktis (sadamas, lennujaamas jms) ning anda kasvõi infovoldikud vajalike kontaktidega. Lisaks anda infot, kuidas saab murede ja küsimuste korral pöörduda Sotsiaalkindlustusameti poole. Autori arvates on äärmiselt oluline esmane abivalmis ja usalduslik kontakt Eesti riigiametnikega ning see tõstaks Ukraina töömigrantide julgust ja tahtmist pöörduda probleemide lahendamiseks riigiasutuste poole.
3. Tuleb tugevdada Politsei- ja Piirivalveameti ja Maksu- ja Tolliameti omavahelist koostööd, eesmärgiga ennetada kolmandatest riikidest isikutega seotud probleeme ja selekteerida ohtu kujutavad välismaalased ja nende kontaktisikud. Lisaks on koostöös juba ennetavalt võimalik nt lennujaamas riiki sisenevad Ukraina töömigrandid ülekontrollida, et tagada nende seaduslik töötamine Eestis.
4. Kohaliku omavalituse üksustes peaks autori arvates olema piirkondlikud kontaktisikud, kelle poole saaksid Ukraina töömigrandid so tööloa alusel töötavad isikud pöörduda. Pidev omavaheline suhtlus ning erinevate töö- või muude lepingute täitmine koos kontaktisikuga aitaks vältida arusaamatusi ja Ukraina töömigrantide suhtes toimepandavaid petuskeeme.
5. Riigi ja töömigrandi vaheline pidev suhtlus ja huvi tundmine annaks väga hea ülevaate nende tegemiste ja heaolu kohta. Selline tegutsemisviis tõstaks oluliselt

nende õiguskuulekamateks jäämist ning vähendab riski organiseeritud kuritegevuse tekkeks.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärk oli välja selgitada kui suur on Ukraina töömigrantidest koosnevate kuritegelike ühenduste võimaliku tekkimise risk Eestis ning millised peaksid olema ennetusmeetmed. Uurimisprobleemiks oli küsimus, millised sotsiaalmajanduslikud tingimused võivad soodustada uute kuritegelike grupeeringute teket Eestis, kasutades selleks Ukraina töömigrantide näidet. Uuringu läbiviimiseks kasutas käesoleva töö autor kvalitatiivset uurimisviisi ning viis läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Intervjuudes osales kuus eksperti Politsei ja – Piirivalveametist, Sotsiaalkindlustusametist ja Keskkriminaalpolitseist.

Organiseeritud kuritegevuse mõistet saab käsitleda erinevalt nii struktuuri kui ka funktsiooni läbi. Oluline on täpsustada, et mõisteid „organiseeritud kuritegevus“ ja „kriminaalne (kuritegelik) ühendus (ühing)“ kasutatakse erinevate riikide õiguskirjanduses kui ka seadusloomes vaheldumisi ning sünonüümidena. Organiseeritud kuritegevus väljendub kõrge tasemelisest organiseeritusest, ehk toimepandavad kuriteod on konkreetse suuna ja eesmärgiga, ettekavatsetud ja ühiselt toime pandud.

Organiseeritud kuriteod on teistest kuritegudest enam varjatud, kuna kõrge konspiratsiooni tase tagab neile edukuse ja lojaalsuse. Need omadused eristavad organiseeritud kuritegevust muudest toimepandavatest kuritegudest. Antud kuritegusid pannakse toime kasu eesmärgi saamisel ning rühmituste soodsa pinnase loovad riigiametnike korruptiivsus ja oma eesmärkide läbi surumine ähvardamiste, hirmutamise ja jõuga. Tuleb arvestada, et organiseeritud kuritegevuse mõiste sisustamisel on oluline arvesse võtta riigi või regiooni eripärasid. Piirkonniti erinevad selliste rühmituste kuritegude liigid, rühmituste suurused, struktuur ja hierarhia.

Eesti õigusruumis on kuritegelik ühendus kolmest või enamast isikust koosnev püsiva ülesannete jaotusega ühendus, mille tegevus on suunatud esimese või teise astme kuritegude toimepanemisele. Kuritegevuse tase Eestis 1990-del oli väga kõrge ja sellesse perioodi jäi ka organiseeritud kuritegevuse tippaeg, kus tegutsesid erinevad grupeeringud Eestist, Vene Föderatsioonist kui ka teised Balkani maadest sisserännanud kuritegelikud rühmitused. Põhilisteks valdkondadeks olid metalliäri, väljapressimine, ähvardamine, autode vargused ja ebaseaduslik intiimteenuste pakkumine. Eeltoodud kuritegelikud rühmitused erinesid üksteisest oma struktuuri mudeli näolt. Mudel on viis mingi nähtuse olemuse kirjeldamiseks,

eesmärgiga sellest paremini aru saada. Kuritegelikud rühmitused saab jagada järgmistesse suurtesse gruppidesse: grupid, millel on hierarhiline või organisatsiooniline struktuur; grupid, mis põhinevad kohalikel kultuurilistel või rahvuspõhistel sidemetel ning grupid, mille aluseks on majanduslikud ärisuhted.

Paljud organiseeritud kuritegevuse rühmadest omavad mõningaid iseloomustavaid jooni kõigist nimetatud mudelitest. Eelnimetatud mudelitele on lisaks esiplaanile kerkinud küberkuritegevus, mille avastamine ja jälgimine on interneti põhine ning vajab uusi taktikaid ja suundi selle avastamiseks. Enamasti organiseeritud kuritegevuse teket mõjutavad kõik võimalikud sotsiaalmajanduslikud tegurid, mis soodustavad kuritegude planeerimist ja täideviimist. Lisaks soodustab võõras riigis kuritegude toimepanemist just Ukraina töömigrantide näitel veel kättesaamatu ja nõrk sotsiaalsüsteem, ebapiisav sissetulek, parema tuleviku lootuse puudumine.

Tuleb arvestada, et isegi, kui riik tervikuna on kõrge inimarengu indeksiga, võib selles esineda suur sotsiaalmajanduslik lõhe kõrge ja madala sissetulekuga isikute vahel ning kehvas seisus isikute koopereerumine ja kriminaalsele teele suundumine on kõrgendatud oht iga arenenud riigi või piirkonna jaoks. Ekspertintervjuude kogumina saadi ülevaade Eestisse tulnud kolmandatest riikidest isikute võimalikest kriminaalsetest kavatsustest ja ohtudest riigile. Töö autori kui ka intervjuueeritavate arvamused ja seisukohad on ühised, et lähiajal ei nähta tekkimas väljast poolt uut organiseeritud kuritegevuse tüve Eestis, kuna riigiorganitel on kuritegelik maailm keskmisest parema kontrolli all ja nagu ka öeldud, siis väljastpoolt tulijaid meie kuritegeliku maailma poolt siia väga ei oodata. Autori ja intervjuueeritavate arvates on risk Ukraina töömigrantide näol olemas grupeeringute tekkeks, kuid mitte märkimisväärset ohtu hetkel kujutav.

Spekuleerides kõige mustemat stsenaariumi siis kõige võimalikum organiseeritud kuritegevuse mudel Ukraina töömigrantide näol oleks etnilis-kultuurilise struktuuri esiletulek, selle iseloomustuseks on rahvuskaaslased ja probleemide lahendamine kuritegelikul teel. Samas tuleks siiski arvestada ennetusmeetmetega, et seda ohtu ei tekiks. Autor tõdeb, et Ukraina töömigrantide puhul kuritegelik oht suureneb siis, kui tekivad omavahelised või juba rahvusvahelised suhtlusringkonnad, kus isikud ei pea ilmtingimata olema kriminaalse taustaga, et kujutada ohtu Eesti sisejulgeolekule kui ka riigile tervikuna. Lähiminevikus on olnud ilminguid, kus kriminogeense taustaga isikud on proovinud Eestisse tulla ja tegutsema hakata, kuid kohalikud grupeeringud on nad välja tõrjunud.

Samas oli tegemist väiksemate isikutegruppidega. Ukraina töömigrantide näol on autori arvates tegemist juba suurema probleemiga, kuna tööjõuna töötab eestis tööloa alusel ca 44 000 ukrainlast.

Eestis töötavad ukrainlased tulevad enamasti siia raha teenimise eesmärgil, kuid eelnevalt töös välja toodud erinevate sotsiaalmajanduslike põhjuste tõttu satutakse probleemidesse, mis aina süvenevad. Kindlasti tuleks suuremat tähelepanu ja järelevalvet teostada tööandjate suhtes, kelle tegemata või lubatud otsused on soodustanud kuritegude toimepanemist Ukraina töömigrantide poolt. Uuringust selgus, et isikud, kes on sattunud probleemidesse ja pole kätte saanud lubatud töötasusid väldivad pöördumist oma muredega riigiasutuste poole, kuna kardavad jääda kaotaja rolli ning puudub ka usaldus ja teadmine abi palumiseks, mis on sissejuurdunud kodumaal so Ukrainas toimuvast.

Samuti ähvardatakse tööandja poolt vägivallaga või palga maksmata jätmisega kui töömigrant peaks abi saamiseks riigiasutuste poole pöörduma. See hõlmab peamiselt finantsilist sissetulekut, mille tõttu või siis kaudse ajendina pannakse toime erinevaid süütegusid Ukraina töömigrantide poolt. Probleemi alguse osa on see, mis toimub tööalaselt ning sealsetest pingetest ja konfliktidest saab jätku liigse alkoholi tarbimise ning seejärel juba omavaheliste suhete klaarimise ja võõrastega konflikti otsimise näol, millest ei jää ka kõrvale süütegude toimepanemine. Tulemustest saab järeldada, et Ukraina töömigrantide endi jaoks on lahenduseks pigem probleeme lahendada omakeskel, kuna tugevalt korrumpeerunud Ukraina riigiasutused ja sealne rahva mentaliteet on Eestisse kaasa võetud.

Lisaks tuleks autori arvates parandada tasuta õigusabi saamist ning info liikumist kui ka muuta riigipoolset tuge Ukraina töömigrantidele kättesaadavamaks. Sageli nad ei oska või ei julge pöörduda kellegi poole, kas see on siis tingitud nende eelnevatest halvast kogemustest või puudub neil selles osas teadmine, kuhu ja millise asutuse poole abi saamiseks pöörduda. Lisaks tuleks autori arvates tihendada Politsei- ja piirivalveametil ning Maksu- ja Tolliametiga omavahelist koostööd, eesmärgiga ennetamaks Ukraina töömigrantide teadmatuses või teadlikult tekkida võivaid probleeme ning riskide maandamiseks selekteerida ohtu kujutavad Ukraina töömigrandid.

Suurema eesmärgina tuleks ennetavalt vaadates üldisemat pilti, ära hoida oht ja maandada riskid organiseeritud kuritegevuse tekkeks ning et ei tekiks sellised soodustavaid tegureid ning põhjuseid, mis looks mugava keskkonna Ukraina töömigrantidel hakata käituma nn oma seaduste „ponjatija“-te järgi, mida aktsepteerib kindel kogukond.

Autor leiab, et väga oluline on neutraliseerida mõtteviisi ja mugavustunnet kasutamaks/lahendamaks probleeme ja konflikte läbi kuritegeliku tee ning selleni jõudmiseks peaks riik saama parema ülevaate Ukraina töömigrantide igapäevaste tegemiste kohta. Läbi selle on võimalik probleemi teket ennetada, kui ühiskond ja riik on saavutanud usalduse.

Autor usub, et kuritegelike ühenduste tekkimist, vaatamata sellele, et tekkeoht ei ole ohuhinnangult „suur“ saaks tekkeohu riski tegelikkuses juba käesoleval ajal läbi erinevate koostöötegevuse kaudu ennetavalt ära hoida nii et tulevikus ei peaks riik tegelema tagajärgedega.

SUMMARY

The objective of this thesis was to determine the extent of risk for Ukrainian migrant workers to form criminal organizations in Estonia and what preventative measures can be applied to avoid that. The research question was posed as follows: what are the socioeconomic conditions that favour the forming of new criminal associations based on the example of Ukrainian migrant workers. Qualitative methods in the form of half-structured interviews were used to conduct the research. The six interviewees comprised of experts from Estonian Police and Border Guard Board, Social Insurance Fund and Central Criminal Police.

The concept of organized crime may be approached through either structure or function. It is crucial to emphasize that concepts as „organized crime“ and „criminal organization“ are used interchangeably and also as synonyms, depending on the legal literature and legislation of each specific country. The main characteristic of organized crime is it's high level of organization, meaning that the conducted illegal activities are not random, but specifically directed, purposeful, planned and conducted as a group.

Organized crime is also more hidden than other types of criminal activities, as the conspirative element and extreme loyalty between members of the group ensures they are kept below the surface and followed through successfully. This is the key differentiating element from common crimes. Organized crimes always have the goal of making profit for the association, these goals are achieved via threats, intimidation and blunt force and it is determined that corrupt state officials in any given country are the main predictors of such associations to arise. In the fight against organized criminal activity, it is also important to consider the differences and variations by region and country, as the types of illegal deeds, the size of the group involved, structure and hierarchies inside the association vary largely.

In the Estonian legal system, a criminal association is defined as a group of three or more people that have a permanent division of tasks and a goal of conducting first or second degree crimes. In the 1990s the rate of crime in Estonia was significantly high and that era was also the golden age of organized crime. This decade saw a lot of organized violent crimes committed by various local criminal groupings and those originating from the Russian Federation and Balkan countries. Most common types of crimes were illegal metal business, extortion, intimidation, vehicle theft and illegal provision of intimate services.

These associations varied by structure. In criminal law theory, criminal associations can be divided into the following large groups: those that are based on a hierarchical or organizational structure; those that are based on local cultural or native connections and those based on economic business relationships.

Most of the known criminal organizations have characteristics from all of the mentioned group types. In addition to the classical types, criminal associations have been keeping in touch with the trends of crime and are moving at least some of their activities online.

All of the known socioeconomic predictors of crime also affect the emergence of organized crime. Based on the example of Ukrainian migrant workers, an unstable economy and a weak social system and general hopelessness in the country of origin may strongly predict the forming of criminal organizations in the migration target country. Even if their home country has a high Human Development Index, if the resident income gap is large, it is more likely that the people in the bottom will start to cooperate and engage in criminal activities.

As a result of the expert interviews, an overview was obtained of the possible criminal intentions of migrants from third countries and the associated threats these intentions may have for Estonia. Based on the opinions of the interviewed experts and the author of this thesis, it is unlikely that a new criminal organization will form in Estonia in the near future. This is due to the fact that as of now, the law enforcement agencies have the criminal world quite well under control and also the local criminal groupings will not welcome new competitors. There is a small chance that the local Ukrainian migrant workers may form an organized crime group, but the likelihood is not high. If however this scenario will come to life, the grouping will obviously be based on ethnic and cultural ties within the organization. As of 2021, there are 44 000 legal Ukrainian migrant workers in Estonia, which means that if they decide to cooperate, it will be a significant risk to our safety and preventative measures must be taken regularly that this kind of radicalization will not happen.

The research done for this thesis also revealed that poor working conditions in Estonia also predict that the Ukrainian migrant workers will get in trouble here. There are employers in Estonia that do not pay their workers on time or at all, or they pay is much smaller than originally agreed. It is also common that the employers threaten the migrant workers with violence if they consider searching assistance from state agencies. The frustration of financial troubles, poor working conditions and working away from their families is often

alleviated with intoxicating substances, which in turn often results in intergroup fights and aggression towards Estonian locals.

In the opinion of the author and the interviewed experts, the working migrants do not seek state assistance because of lack of knowledge and also the conviction that state officials are corrupt as in their country of origin. The solution here should be to bring free legal advice closer to the Ukrainian migrant workers, to improve the flow of relevant information and support this specific group of workers more. As the Estonian Tax and Customs Board has the information on the legal migrant workers, there should be more cooperation with the law enforcement agencies for aiding and crime prevention purposes. In the long run, it is also crucial to integrate the migrant workers into Estonian society, so they develop trust for the local state authorities and are less likely to try and solve their problems via themselves and in a violent manner. All of this is a much sustainable and cheaper solution than dealing with the possibility of cooperative crime and violence.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Albanese, J., 2014. Organized Crime. From the Mob to Transnational Organized Crime, 7th Edition. Oxford: Elsevier.

Albanese, JS., 2003. The Prediction and Control of Organized Crime: A Risk Assessment Instrument for Targeting Law Enforcement Efforts. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/199047.pdf> [Kasutatud 10.07.2020].

Anvelt, A., 2002. Organiseeritud kuritegevus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus.

Anvelt, K., 2015. Palermo konventsiooni mõiste läks tõlkes kaduma. *Eesti Päevaleht*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://epl.delfi.ee/eesti/palermo-konventsiooni-moiste-laks-tolkes-kaduma?id=73259303> [Kasutatud 15.07.2020].

Broadhurst, R., Grabosky, P., Alazab, M., Bouhours, B., Chon, S., 2014. An Analysis of the Nature of Groups engaged in Cyber Crime. *International Journal of Cyber Criminology*, 8, pp. 1-20.

Choo, KK., Smith, R., Smith, RG., 2008. Criminal Exploitation of Online Systems by Organised Crime Groups. *Asian Journal of Criminology*, 3, pp. 37-59.

Department of Justice, 2020. *Organised crime*. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://www.justice-ni.gov.uk/topics/policing-and-community-safety/organised-crime> [Kasutatud 10.07.2020].

Dubro, JR., Champlain, P., MacAdam, WL., 2014. Organized Crime in Canada. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://thecanadianencyclopedia.ca/en/article/organized-crime> [Kasutatud 10.07.2020].

Encyclopædia Britannica, 2020. Italy: The Fight Against Organized crime. Päring. Väljaanne: Encyclopædia Britannica [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://www.britannica.com/place/Italy/The-fight-against-organized-crime> [Kasutatud 10.07.2020].

Encyclopædia Britannica, 2020. Organized crime. Päring. Väljaanne: Encyclopædia Britannica [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://www.britannica.com/topic/organized-crime> [Kasutatud 10.07.2020].

Euroopa Liidu Nõukogu, 1998. Ühismeede, 21. detsember 1998. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:31998F0733&from=EN> [Kasutatud 10.07.2020].

Euroopa Liidu Nõukogu, 2008. Nõukogu raamotsus 2008/841/JSK. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008F0841&from=EN> [Kasutatud 10.07.2020].

European Commission, 2020. *Organised Crime & Human Trafficking*. [Võrgumaterjal]. Leitav: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking_en [Kasutatud 14.07.2020].

Federal Bureau of Investigation, 2020. Transnational Organized Crime. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://www.fbi.gov/investigate/organized-crime> [Kasutatud 10.07.2020].

Fijnaut, C. & Paoli, L (Eds.), 2004. *Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond*. Cham: Springer Nature Switzerland AG.

Finckernauer, JO., 2005. Problems of Definition: What is Organized Crime? *Trends in Organized Crime* , 8, pp. 63-83.

Galeotti, M., 2008. *Organised Crime in History*. London, New York: Routledge.

Hirsjärvi S., Remes P., Sajavaara P., 2004. *Uuri ja kirjuta*. Helsinki.

Justiitsministeerium, 2020. *Kuritegevus Eestis 2019*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/> [Kasutatud 16.07.2020].

Karistusseadustik (2020). RT I, 28.02.2020, 5

Logussov, A., 2013. *Rahvusvaheline organiseeritud kuritegevus ja EUROPOLi roll võitluses sellega. Lõputöö*. Tallinn, Tartu Ülikooli Õigusteaduskond.

Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018, seletuskiri, 2010. [Võrgumaterjal]. Leitav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/seletuskiri_kriminaalpoliitika_arengusuunad_aastani_2018.pdf [Kasutatud 20.07.2020].

Lupo, S., 2015. *The Two Mafias: A Transatlantic History, 1888-2008*. New York: Palgrave Macmillan.

McGrath, P & Elgar, F., 2015. Effects of Socio-Economic Status on Behavioral Problems. Rmt: International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2nd Edition. Oxford: Elsevier, pp. 477-480

Numbeo., 2020. *Crime Index by Country 2020 Mid-Year*. [Võrgumaterjal]. Leitav: https://www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp [Kasutatud 13.07.2020].

Organized Crime. History, 2020. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://law.jrank.org/pages/1624/Organized-Crime-History.html> [Kasutatud 10.07.2020].

Pärnik, S., 2018. *Eesti organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse kriminaalpoliitika kujunemine. Magistritöö*. Tartu Ülikool, sotsiaalteaduste valdkond, õigusteaduskond, karistusõiguse osakond.

Pinotti, P., 2015. The Causes and Consequences of Organised Crime: Preliminary Evidence Across Countries. *The Economic Journal*, 125, pp. F158–F174.

Politsei- ja Piirivalveameti arendusosakonna analüüsibüroo, 2019. Välismaalaste poolt toime pandud õigusrikkumised 2018. ja 2019. aasta viie kuu võrdluses. Asutuse sisememo.

Public Safety Canada, 2006. Working together to Combat Organized Crime A public Report on actions under the National agenda to Combat Organized Crime. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/cmbtng-rgnzd-crm/cmbtng-rgnzd-crm-eng.pdf> [Kasutatud 10.07.2020].

Pullat, R., 2002. Organiseeritud kuritegevus: levik taasiseseisvunud Eestis ja naaberriikides. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus.

Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon(2002). RT II 2003, 1, 1

Rege, A. & Lavorgna, A., 2017. Organization, Operations, and Success of Environmental Organized Crime in Italy and India: a Comparative Analysis. *European Journal of Criminology*, 14, pp. 160-182.

Riigikohus selgitas kuritegeliku ühenduse mõistet, 2019. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://www.riigikohus.ee/et/uudiste-arhiiv/riigikohus-selgitas-kuritegeliku-uhenduse-moistet> [Kasutatud 10.07.2020].

Roos, D., 2019. How Prohibition Put the 'Organized' in Organized Crime. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://www.history.com/news/prohibition-organized-crime-al-capone> [Kasutatud 14.07.2020].

Rostami, A., Hernan, M., Liljeros, F., Edling, C., 2017. Criminal Organizing Applying the Theory of Partial Organization to Four Cases of Organized Crime. *Trends in Organized Crime*, 17, pp. 1-28.

Russian Organized Crime, 2012. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://web.archive.org/web/20120620164730/http://www.fas.org/irp/world/para/docs/rusorg3.htm> [Kasutatud 10.07.2020].

Saar, J., Markina, A., Ahven A., Annist, A., Ginter, J., 2002. Kuritegevus Eestis 1991-2001. Tallinn: Juura.

Sariaslan, A., Långström, N., D'Onofrio, B., Hallqvist, J., Franck, J., Lichtenstein, P., 2013. The impact of neighbourhood deprivation on adolescent violent criminality and substance misuse: a longitudinal, quasi-experimental study of the total Swedish population. *International Journal of Epidemiology*, ;42(4), 1057-1066.

Shanti, FG. & Mishra, PP., 2007. *Organized Crime. From Trafficking to Terrorism*. USA: ABC-CLIO, LLC.

Siseministeerium, 2020. Siseturvalisuse arengukava 2020-2030. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/et/STAK2030> [Kasutatud 10.07.2020].

Siseturvalisuse arengukava 2015–2020, 2015. [Võrgumaterjal]. Leitav: https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/taiendatud_siseturvalisuse_arengukava_2015-2020.pdf [Kasutatud 10.07.2020].

Smith, CM. & Papachristos, AV., 2016. Trust Thy Crooked Neighbor: Multiplexity in Chicago Organized Crime Networks. *American Sociological Review*, 156, pp. 1-24.

Sootak, J. & Pikamäe, P., 2009. *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne*. 3. trükk. Tallinn: Juura.

- Statistikaamet, 2020. *Välisränne riikide järgi*. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://www.stat.ee/34275> [Kasutatud 10.07.2020].
- Sung, HE, 2004. State Failure, Economic Failure, and Predatory Organized Crime: A Comparative Analysis. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 41(2), pp. 111–129.
- The rise and rise of the Russian mafia, 1998. BBC News. [Võrgumaterjal]. Leitav: http://news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1998/03/98/russian_mafia/70095.stm [Kasutatud 10.07.2020].
- United Nations Office on Drugs and Crime, 2007. *An Assessment of Transnational Organized Crime in Central Asia*. New York: UNODC.
- UNODC, 2018. *University Module Series: Organized Crime*. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://www.unodc.org/e4j/en/organized-crime/module-1/index.html> [Kasutatud 13.07.2020].
- Verte, V. & Leis, A., 2020. *Üks vaade Eesti organiseeritud kuritegevuse hetkeseisule*. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://aastaraamat.prokuratuur.ee/prokuratuuri-aastaraamat-2019/uks-vaade-est-organiseeritud-kuritegevuse-hetkeseisule> [Kasutatud 10.07.2020].
- Von Lampe, K., 2016. *Organized Crime: Analyzing Illegal Activities, Criminal Structure, and Extra-Legal Governance*. New York: Sage Publications.
- World Population Review., 2020. *Crime Rate By Country 2020*. [Võrgumaterjal]. Leitav: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/crime-rate-by-country> [Kasutatud 13.07.2020].
- Õunapuu, L., 2012. Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/index.html> [Kasutatud 06.05.2021].

LISAD

LISA 1. Uurimuses osalenud ekspertide töövaldkonnad

- 1) Intervjueeritav nr 1: Politsei- ja Piirivalveamet
- 2) Intervjueeritav nr 2: Sotsiaalkindlustusamet
- 3) Intervjueeritav nr 3: Keskkriminaalpolitsei
- 4) Intervjueeritav nr 4: Endine Keskkriminaalpolitsei juht
- 5) Intervjueeritav nr 5: Politsei- ja Piirivalveamet
- 6) Intervjueeritav nr 6: Politsei- ja Piirivalveamet

LISA 2. Intervjuu küsimuste kavand

1. Kas te oma tööalases tegevuses puutute kokku sisserändajate poolt toime pandud kuritegudega? Kui sageli sellised kuriteod aset leiavad?
2. Millised on sisserändajate poolt toime pandud kuriteod? Palun tooge mõned näited.
3. Kuidas te olukorda hindaksite? Kas selliste kuritegude arv on kasvanud või kahanenud viimase paari aasta jooksul?
4. Millised on sisserändajate poolt toime pandud kuriteod (varavastased, vägivallakuriteod, liikluskuriteod jne)? Kas kuritegusid pannakse toime grupis või üksi? Kas erinevatele rahvusrühmadele on omased erinevad kuriteoliigid, mida nad toime panevad?
5. Miks kuriteod toime pannakse (rahapuudus, kriminaalsed hoiakud, omavaheliste suhete klaarimine, alkoholi üleliigne tarbimine, jms)?
6. Kui sageli sattuvad Eestis elavad sisserändajad kuriteoohvriks? Näiteks: vägivald, varavastane, pettus jne.
7. Kuivõrd nad on valmis kuriteost politseile teatama? Miks?
8. Kas te olete kokku puutunud juhtumitega, kus konflikt on tekkinud töösuhete pinnal (lubadused ei ole täidetud, palka ei maksta jne)? Kui jah, kas selliste konfliktide arv on viimasel ajal kasvanud või kahanenud? Kuidas konflikte lahendatakse? Kas omavahel, kutsutakse tuttavaid appi, pöördatakse politsei poole jne.
9. Kuidas te hindaksite hiljuti Eestisse saabunud sisserändajatest koosnevate kuritegelike gruppide tekkimise ohtu? Palun, seletage miks te nii arvate.
10. Millised on võimalikud organiseeritud kuritegevuse valdkonnad uueks ohuks Eestile ?